

Doğan Cüceloğlu'nun Bir Kadın Bir Ses Adlı Eserinde Söylem

Melissa Bahadır

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2022
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Adnan Akgün
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Adnan Akgün

2. Doç. Dr. Osman Erciyas

3. Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor

ÖZ

Bu çalışmada, Doğan Cüceloğlu'nun Bir Kadın Bir Ses adlı eseri söylem açısından incelenmiştir. Türkiye'deki kadın profilini ve kadınların maruz bırakıldıkları olumsuz atmosferi tasvir eden eser ülkemizde kadına olan bakış açısını da iyi bir biçimde yansıtmaktadır. Türkiye'de kadın yıllar yılı ikinci planda tutulmuş kadının varlığı her daim göz ardı edilmiştir. Varlığının göz ardı edilmesinin yanı sıra kadın, şiddet ve baskıya uğramıştır. Doğan Cüceloğlu, oluşturduğu eseri ile yaşanan bu duruma ağır bir eleştiri getirmiştir. Feminizm, kadınların sosyal hayatta, hukuk alanında herkes gibi eşit şartlarda bir yaşam sürmesini savunmaktadır. Feministler, kadınların eğitim hakkından sonuna kadar faydalanması, bilinçlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Kendi haklarını bilen, kendini geliştirmiş ve eğitilmiş kadınlar eril egemenliğin var olduğu dünyada haksızlığa uğramayacak, yaşadıkları olumsuz durumlarda kendilerini savunmalarını bileceklerdir. Kadınlar bilinçlendiği ve kendilerini geliştirdiği kadar haklarını bilecek ve normal bir yaşantıya sahip olabileceklerdir.

Doğan Cüceloğlu'nun Türkiye'deki kadın portresini yaşanmış olaylar ve gerçek kişiler vasıtası ile ölümsüzleştirdiği eser Feminizm çerçevesinde incelenmiş yorumlanmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Feminizm'in kavramsal kökeni, dünyada ortaya çıkışı ve türleri, zaman zaman cereyan eden Feminizm dalga hareketleri aktarılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde söylem kavramı ve söylem çözümlemesi ve söylem çözümlemesinin temel nitelikleri aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise eserin söylem çözümlemesi yapılmış ve eserde yer alan düzyazılardan daha çok şiirler üzerinden incelemeye gidilmiştir. Doğan

Cüceloğlu'nun bu eseri, kitabın başkahramanı ile yapılan röportajlar sonucunda meydana gelmiştir. Kitabın kahramanı, duygu ve düşüncelerini dizelere dökmüştür. Düzyazı ve şiirin iç içe sunulduğu eserde genel olarak şiirsel metinlerin incelenmesi tercih edilmiştir. İncelenen şiirlerinin sadece bir kısmının değil tamamının sunulması parçayı bütünden ayırmama isteğidir. Söylem, sözceleri harekete geçirme işidir. Söylem çözümlemesi sırasında, görünenin ardında yatan gerçeklerin açıklanabilmesi için, sözceleri oluşturan sözlüksel ve dilbilgisel birimler de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: feminizm, kadın, söylem.

ABSTRACT

In this study, Doğan Cüceloğlu's work, a woman named Audio, was examined. Depicting the female profile in Turkey and the negative atmosphere in which women are exposed, the work also reflects a good view of the woman in our country. In Turkey, the existence of the woman who was kept in the second plan for years has always been ignored. In addition to ignoring his presence, he was subjected to violence and oppression. He has brought a heavy criticism of the situation with the work created by Dogan Cüceloğlu. Feminizm advocates that women live in social life, in the field of law, in equal terms, like everyone else. They argued that women should take full advantage of their right to education and be conscious. Women who know their rights, who have developed themselves, and who are educated are your own sovereignty.

The work, which Dogan Cüceloğlu immortalized the portrait of women in Turkey through events and real persons, has been interpreted in the context of feminism. The operation consists of three main sections. In the first part, the conceptual origins of feminism, the emergence and types of the world, and the evocative feminism wave movements from time to time were attempted to be transmitted. In the second chapter, the basic attributes of the concept of speech and speech analysis and speech analysis were transferred. In the third and final chapter, the discourse analysis of the work was done, and it was done through poems rather than the flats in the work. This work, which was revealed by Dogan Cüceloğlu, was the result of interviews with the leading hero of the book. It is preferable to study poetic texts in general in the works where the lyrics and poetry are intertwined. The presentation of not only a portion of

the poems examined, but a whole portion of them is a desire not to separate the whole part. In addition to the transfer of speech analysis of poems to the reader, the phrases were examined from time to time in terms of grammar.

Keywords: feminism, female, discourse.

TEŞEKKÜR

Çalıőmam sırasında düşünce ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor'a, ne kadar yoğun olursa olsun bizim için mutlaka zamanı olan kıymetli arkadaşım Begüm Kuru'ya, her an yanımda olan değerli arkadaşım, dostum Merve Ergene'ye, hayatım boyunca beni bilime teşvik eden, bu yolda benden desteklerini esirgemeyen, sevgi ve saygıyla beni büyüten anneme, büyükbabama, kardeşime ve elbette bu tezi yazmam için bana en temel hakkı veren, adımı bilmeden geleceğimi inşa eden, beni engin medeniyetler düzeyine ulaştıran, Türk kadını kıymetli kılan Mustafa Kemal ATATÜRK'e ve ardından saygıdeğer Rauf Raif Denkteş'a sonsuz teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR	xii
1 GİRİŞ	1
1.1 Feminizm Kavramına Genel Bir Bakış	1
1.2 Feminizm İle İlgili Birtakım Temel Kavramlar	4
1.2.1 Ev İçi Emeği.....	4
1.2.2 Ev İçi İşbölümü	5
1.2.3 Ev İçi Şiddet.....	5
1.2.4 Aile Sosyolojisi	6
1.2.5 Erkek Şovenizmi	7
1.3 Feminizm İdeolojisinin Türleri	8
1.3.1 Liberal Feminizm	8
1.3.2 Sosyalist Feminizm	10
1.3.3 Radikal Feminizm	12
1.3.4 Yapısalcılık Postyapısalcılık Bağlamında Fransız Feminizmi.....	13
1.4 Feminizm Hareketleri	15
1.4.1 Birinci Dalga Feminizm(1840-1920): Medeni Kanun Talepleri ve Siyasal Haklar.....	15
1.4.2 İkinci Dalga Feminizm (1960-1988): Cinsellik ve Doğurganlığın Farklı Kavramlar Olması	17
1.4.3 Üçüncü Dalga Feminizm (1980-2010): Kimlik	20

1.5 Geçmişten Günümüze Türklerde Kadın Kavramına Genel Bir Bakış	21
1.6 Türkiye’de Feminizm Hareketi	28
2 DOĞAN CÜCELOĞLU’NUN ÖZGEÇMİŞİ VE ESERLERİ	35
2.1 Hayatı ve Sanat Anlayışı	35
2.2 Eserleri	36
3 SÖYLEM	38
3.1 Söylem Kavramı	38
3.2 Söylem Analizi Kavramı	40
3.2.1 Söylem Analizinin Temel Kavramları	45
4 İNCELEME	48
4.1 Bir Kadın Bir Ses Adlı Eserde Söylemin Feminizm ile Bağlantısı ve Çözümlemesi	48
4.2 Betimlemeler	71
4.3 Söz Sanatları Sayılabilecek Anlam Olayları	76
4.3.1 Benzetmeler	76
4.3.2 Aktarmalar	77
4.3.2.1 Deyim Aktarması, Eğretileme (Alm. metaphor, Fr. metaphore, İng. metaphor)	77
4.3.2.2 Somutlaştırma	78
4.3.2.3 Ad Aktarması	78
4.3.3 Biçimsel Sapma	79
4.4 Söz Varlığı	79
4.4.1 Deyimler	80
4.4.2 Atasözleri	82
4.4.3 Özgün Söyleyiş	83

4.4.4 Halk Dilinden Geçmiş Ögeler.....	83
4.4.5 İletişimsel Sözcükler.....	84
4.4.6 Argo.....	84
4.4.7 Yabancı Ögeler.....	85
4.4.8 Kip ve Kiplikler.....	85
4.5 Söylem.....	86
4.5.1 Erkek Söylemi.....	87
4.5.2 Göz Dağı Verme.....	88
4.5.3 Tehdit Etme.....	89
4.5.4 Kendini Beğendirme ve Kabul Görme İsteği.....	89
4.5.5 Çaresizlik.....	90
4.5.6 Öfke Bildiren Sözcükler.....	90
4.5.7 Korku İfadeleri.....	91
4.5.8 İsyan.....	92
4.5.9 Ezici-Üzücü İfadeler.....	93
4.5.10 Acımasızlık.....	93
4.5.11 Çelişki İfadeleri.....	93
4.5.12 Değersizleştirme, Hiçlik Duygusu.....	94
4.5.13 Yenik Düşme.....	94
4.5.14 Direnme, Güçlü Görünme, Karşı Çıkma.....	95
4.5.15 Eleştiri.....	96
4.5.16 Haksızlığa Uğrama.....	96
4.5.17 Acı Çekme.....	96
4.5.18 Mahkûm Olma.....	96
4.5.19 Baskı.....	97

4.5.20 Üzüntü İfadeleri	97
4.5.21 Yürekendirme.....	98
4.5.22 Cinsiyet Ayrımı.....	98
4.5.23 Öğütler ve Öneriler	99
4.5.24 Yerilme, Küçük Görülme, Yok Sayılma.....	99
4.5.25 Utanç ve Pişmanlık	100
4.5.26 Acıma	100
4.5.27 Koruma İçgüdüü	100
4.5.28 Umut, Beklenti ve İstekler	100
4.5.29 Politik Kavramlar	101
5 SONUÇ	102
KAYNAKLAR	105

KISALTMALAR

AÇEV	Anne ve Çocuk Eğitim Vakfı
a.g.e	adı geçen eser
çev.	Çeviren
Dr.	Doktor
Prof.	Profesör
s.	sayfa
vb.	ve benzer

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Feminizm Kavramına Genel Bir Bakış

Feminizm, etimolojik bakımdan Latince’de bulunan ve kadın anlamına gelen “*femine*” sözcüğünden türemiştir. Feminizm anlayışı, kadınların yalnızca cinsiyetinden ötürü yüz yüze geldikleri problemler, baskı ve ezilmişlikle olan ilişkiyi ele alıp inceleyen din, dil, sosyal sınıf, ırksal köken vb. hususlarda kadınların yaşadığı problemleri inceleyen bir bilim alanı olarak nitelendirilmektedir. Feminizm anlayışı ilk kez, İngiltere’de 1792’de yayınlanan ve Mary Wollstonecraft’ın “*A Vindication of the Rights of Women*” isimli çalışması ile ilk akademik dünyada kendine yer bulan önemli bir konu olmuştur. [1]

Feminizm kavramı kendi içerisinde, kadınların her anlamda özgür bir yaşantı sürmesi, baskıya maruz bırakılmalarının önüne geçilmesi, haklarının meşru hâle getirilmesi ve yasal dayanak ile pekiştirilmesi, kamuda yahut özel sektörde fiil ve girişimlerinde eşit biçimde haklara sahip olmasını isteyen modern bir yaklaşım şeklidir. Başka bir söylem ile feminizm anlayışı içerisinde kadınların meşru ve doğal haklarıyla, baskıya baskı altında olmalarıyla eşit konumda tutulmalarıyla veya özgür bir yaşam idame ettirebilmeleriyle, farklı bir değer ve nitelikte olma hususundaki istekleriyle alakalı eylemlerinde, gündelik siyasetle alakalı her şey dahil edilebilir.

Feminizm, kadın ve erkek arasında yapılan ayrımcılığa baş kaldırarak kadın-erkek arasında her anlamda; ekonomik, siyasî sosyo-kültürel ve toplumsal eşitliği isteyen ve bunu savunan bir anlayıştır. Tüm bu bilgilerle beraber feminizm; felsefe, sosyoloji, politika ve etik gibi kendi içerisinde barındırdığı birçok parçanın bütünü niteliğindedir. Feminizm anlayışının temel felsefesi ve amacı denilebilecek iki husus bulunmaktadır bunlar; kadın özgürlüğü ve temel yaşam haklarıdır. Ayrıca feminizm anlayışının temelinde ataerkil toplum sisteminin, ataerkil yapıların ekarte edilmesi gibi hususlar da bulunmaktadır. Feminizmin temelinde yer alan birtakım nesnelere ise; eğitim, iş, çocuk bakımı vb. hususlarda erkekler ile aynı hak ve statüde bulunmaktan, kürtaj hakkı, kadın sağlığı konusunda yaşanan ilerlemelere, sosyal anlamda ise kadına karşı uygulanan şiddetin önüne geçilmesi, tecavüz ve taciz gibi insanlık dışı olayların ortadan kaldırılmasına ve cinsel bir tercih olan lezbiyenlik haklarına kadar uzanan çeşitli konu ve alanları kapsamaktadır.

Bell Hooks'un "*Feminism is for Everybody Passionate Politics*" isimli eserinde feminizmi, cinsiyetçilik veya cinsiyetçi sömürüyü ve zulmü ortadan kaldırmak adına gerçekleştirilen bir fiil olarak tanımladığı görülmektedir. Yapılan tanımlamada cinsiyetçilik anlayışı bir problem olarak ifade edilmekte ve sosyal anlamda kadın-erkek arasında oluşan bir problemi kendisi ile birlikte ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. Literatürlerde yer alan bir başka feminizm tanımlamasında ise; kadınların cinsiyetleri dolayısı ile karşılaştıkları sınırlamalar, güç yaşam şartları, problem ve baskılara karşı, bu baskıları ve haksızlıkları iyileştirip ve ortadan kaldıracak reform hareketleri ve istekler çerçevesinde mücadele ve direnme içgüdüsünü anlatmakla beraber bu direnme toplumda var olan düşünce ve maddî hususları içerisinde barındıran geniş kapsama sahiptir. [2]

Feminizm, biyolojik bakış açısı ve görüşlerden bağımsız olarak toplumsal konum bakımından kadın ile erkek arasında sosyal ilişkiler içerisinde bir problem ve çatışma hâli olduğu düşüncesini ortaya yaşıyan bu çatışma hâli cinsiyet temelli olmaktan öte toplumun hemen hemen her alanına yayılmış ve durağan olmayan; dinamik hareketliği kendisiyle birlikte ortaya çıkaran, bir farklılaşmayı ortaya çıkaran medeniyet tarihinin gidişatına etki eden potansiyeli büyük bir güç olarak nitelendirilmektedir. [3]

Kendi içerisinde geniş bir perspektife sahip olan feminizm olgusu; kadınların her alanda özgür olabilmesi, her türlü baskıdan uzak bir biçimde yaşamlarını devam ettirebilmeleri, iş hayatında gerek kamu kurumlarında gerekse özel kurumlarda erkekler ile tam ve eşit haklara sahip olmasını vurgulayan bir anlayıştır. Bir başka biçimde ifade etmek gerekirse toplum içerisinde kadınların olağan ve doğal biçimde yasal hakları ile beraber, sosyal yaşantılarında herhangi bir baskıya maruz kalmamaları, erkekler ile aynı konumda olmalarıyla ve özgür yaşantılarını devam ettirebilecek faaliyetleri de içerisinde bulunduran geniş bir kavramdır. Feminizm; kadınların sosyal, siyasî ekonomik ve dahi birçok alanda yaşantılarının iyileştirilmesi olarak da nitelendirilebilir.

Feminizm'in temel prensiplerinden biri de kadının cinsiyetinden dolayı sosyal yaşantısında erkeklere göre daha aşağıda bir konumda olmasının önüne geçilmesi anlayışıdır. Yalnızca cinsiyetlerinden ötürü yaşadığı haksızlıkları ortadan kaldırmak feminist faaliyetler ile mümkündür. Dünya üzerindeki birçok toplumda kadın, erkeklerden daha aşağı konumda bulunmakta ve yaşamın her alanında haksızlıklara maruz bırakılmaktadır. Feminizm hareketi, yaşıyan bu adaletsizlik ve eşitsizliği durdurmanın yollarını aramaktadır. Kadınların ikinci plânda tutulmaması ve

yaşamlarında erkek bireyler gibi her anlamda özgür olmaları ve baskıya maruz kalmadan hareket edebilmesini amaçlamakta ve faaliyetlerini de bu minvalde yürütmektedir.

Feminizm zaman içerisinde diğer görüşlerle ve düşüncelerle iç içe geçmiş ve artık salt feminizmden ayrı sayılabilecek birçok ideoloji ile birlikte kendisine yeni bir görünüm kazandırmıştır.

1.2 Feminizm İle İlgili Birtakım Temel Kavramlar

Feminizm kavramını tam olarak anlayabilmek adına, feminizm hareketinin var olmasına yol açan birtakım temel kavramların açıklanması zaruri görülmüştür. Özellikle sosyolojik bakımdan açıklanacak kavramlar konunun hassasiyetini ve mahiyetini anlamak açısından faydalı olacaktır.

1.2.1 Ev İçi Emeği

Evi temizlemek, yemek hazırlamak, bulaşıkları yıkamak, çamaşırları yıkamak gibi işler genel olarak ev içi emeği kavramını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Ev içi emeği olgusu özellikle Marksist feminizm'in temelini oluşturan en önemli kavramlardan biridir. Kadınların ev içerisinde ücretsiz biçimde yaptıkları işlerin ne kadar ağır olduğunu ortaya koymak amacıyla feminist kuram içerisinde geliştirilmiş bir kavramdır. Ev içi emeği kavramı Marksist feminist kuram içerisinde "*yeniden üretici emek*" olarak da nitelendirilmiştir. Aile içerisinde yaşanan olumsuz durum ve olaylarda uzlaşmayı sağlamak tarzında işler de ev içi emeği kavramına dahil edilmiştir. 1970'li yıllarda bu kavram birtakım tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışma ev içi emeği kavramının Marksist manada üretici iş yahut üretici olmayan nitelikte iş olarak değerlendirilmesi konularını kapsamaktadır. Ev içi emeği ayrıca bir boyutta erkeklerin kadınları sömürmesine neden olduğu ve ekonomiye açık bir şekilde

olmasa dahi faydasının bulunduğunu ve karşı cinsler arasında oluşan eşitsizliğe hassas bir temel oluşturduğu yaygın bir görüş olmuştur. [4]

1.2.2 Ev İçi İşbölümü

Sanayi Devrimi ile beraber dünyanın birçok bölgesinde toplumsal iş gücü tarım sektöründen ayrılıp sanayi sektörüne doğru geçince kadınların da iş kolunda değişiklik yaşanmış ve özel alandan kamu alanına geçmişlerdir. Kamusal sektöre geçen kadınların iş yükü daha da artmıştır. Sanayi Devrimi'nin ortaya çıktığı zamanlarda kadınlar hem ev içerisinde hem de iş hayatında dışarıda çalışmak durumunda kalmıştır. Nitekim bu durum feminizm hareketinin de oluşturduğu etki ile birlikte erkeklerin de evdeki iş yükünü paylaşmak durumunda olması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler sonucunda Avrupalı sosyologlar tarafından konu üzerine araştırma ve incelemeler yapılmış ve netice olarak ev içi işbölümü olgusu ortaya çıkmıştır. Bu olgu genel olarak ev içerisinde var olan işlerin, rollerin ve yükümlülüklerin hane halkı tarafından eşit biçimde paylaşılmasını ortaya koymaktadır. [4]

1.2.3 Ev İçi Şiddet

Ev içi şiddet kavramı, aile içi şiddet olarak da nitelendirilmektedir. Bu kavram hususiyetle erkeklerin kadınlara yönelik gerçekleştirdiği hem fiziksel hem de psikolojik anlamda şiddeti ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kavram feministler tarafından 1970'li yıllarda yaygınlaştırılmıştır. Erkekler tarafından şiddet gören kadınlar için sığınma evleri yapan feministler, ev içi şiddet kavramının toplumda var olan cinsiyete bağlı güç eşitsizliğini ve kadınların maruz kaldığı baskı ve sindirmenin birer yansıması olduğu görüşünde hem fikirdir. Ev içi şiddet kavramı, genel manada aile içerisinde yaşanan tüm şiddeti kapsamaktadır. Yalnızca fiziksel olarak uygulanan kadınlara darp vb. her türlü şiddet değil aynı zamanda sözlü biçimde ve

zihinsel baskı uygulayarak kadınları rahatsız etmek de ev içi şiddet kavramının mahiyetini oluşturmaktadır. Tüm bu bilgiler çerçevesinde söylenebilir ki; şiddet kavramı, içerisinde özgür yaşantıyı ve olağan hakları sınırlandıran bir davranış biçimidir. Şiddet hareketi toplum içerisinde benimsenmiş ve meşru olarak algılanan bir durumda kullanıldığı anda uygulanan şiddetin de meşrulaştığı görülmektedir.

Şiddet kullanımını asıl olarak, uygulandığı çevre içerisinde yaşamını sürdüren kişiler tarafından gizli bir nitelikte olmayan bilindik bir davranış şeklidir. İnsanlar kendi yakın çevresinde hangi erkeğin kadınına şiddet uyguladığını, kimin çocuklarına kötü biçimde davrandığını bilmektedir. Özellikle ekonomik anlamda gelir düzeyi düşük ailelerin yaşamını sürdürdüğü gecekondu mahallelerinde şiddet davranışının; mahallelerinin onur ve gururunu muhafaza etmek amacıyla yahut diğer mahallelere karşı daha iyi ve temiz görünmek niyeti ile yabancı kişilerden gizlendiği ve gizli kapalı biçimde uygulandığı bilinmektedir. Nitekim aile içi şiddet kavramı uygulandığı hanenin dört duvarı içerisinde kalmaktadır.

1.2.4 Aile Sosyolojisi

“Aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireylerin psikolojik, cinsel, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımların sağlandığı ve düzenlendiği temel bir birimdir.”
[5]

Aile yapısı yüzyıllar boyunca kendi niteliklerini muhafaza etmeyi başarmış, toplumda yaşanan değişimlere uyum sağlamış, hassas ve esnek nitelikte toplumun temelini oluşturan bir birimdir. Aile sosyolojisi kavramı, birbirinden farklı niteliklere sahip aile türleri, yüzyıllar boyunca ailelerin yapısında ortaya çıkan değişiklikler, sosyal ve kültürel anlamda yaşanan farklılaşmaların ailenin yapısı üzerindeki etkileri, aile birimi ve ekonomik-sosyal yaşantı arasındaki karşılıklı etkiler, aile ile ilgili genel

manada yürütülen siyaset, izlenen siyasetin aile yapısında oluşturduğu etkiler, aile ve toplumu etkileyen bütün konuları inceleyen bir araştırma alanıdır. Aile sosyolojisi kavramını feminizm ile bağdaştıran en önemli konulardan biri, kadınların maruz bırakıldığı şiddet ve baskının aile yapısı nedeniyle ortaya çıktığı ve Marksist feministlerin aile yapısının toplumdaki kaldırılması gerektiğini öne sürdüğü görüştür. [4]

Feminizm ile alakalı ileri sürülen bütün kavram ve görüş biçimlerinin temelinde aile yapısı yatmaktadır. Nitekim kadınlar daima aile yapısı içerisinde var olmuş ve yerini korumuştur. Kadınların görüş ve fikirleri toplumun genelinde değil sürekli aile ile alakalı hususlarda kendisine yer bulmuştur. Kadınlar ülke yönetmekten ziyade aile ve yönetiminde yer almıştır. Aileler toplumdaki cinsiyet rollerinin zuhur ettiği ve varlık kazandığı yerlerdir.

1.2.5 Erkek Şovenizmi

Feminizm kavramının temel niteliklerinde yola çıkılarak şu yorum yapılabilir: Neredeyse bütün feministler, erkeklerin büyük kısmını şoven olmak ile suçlamaktadır. Erkek şovenizmi kavramı sunulmadan önce Avrupa’da bu kavramın “*Male Chauvinism*” olarak nitelendirilmesinin sebebini aktarmak yerinde olacaktır. İngilizce’de yer alan ‘*male ve female*’ sözcükleri cinsiyet ile alakalı yalnızca fiziksel anlamda nitelikleri anlatırken ‘*masculinity ve feminity*’ kelimeleri ise cinsiyet ile ilgili toplumsal nitelikte özellikleri de anlatmaktadır.

Marshall’a göre; erkek şovenizmi, özellikle 1970’ li yıllarda yükselişe geçen kadın kurtuluş hareketi ile beraber anılan ve erkeklerin kadınlara karşı takındığı tavrı ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Erkek şovenizmi, erkeklerin, yalnızca erkek olarak dünyaya geldikleri için kadınlardan üstün olduğunu, kadınlar üzerinde bir

hâkimiyetlerinin bulunduğu, kendi çıkarları amacıyla, küstah, nankör ve anlayıştan yoksun, yeni fikirlere açık olmayan, sınırlı biçimde bulunan varsayımlara bir gönderme yapmaktadır. [4]

1.3 Feminizm İdeolojisinin Türleri

Dünyanın modern ve ideolojik bakımdan birçok görüşe sahne olduğu zamanlarda ortaya çıkan feminizm hareketleri kadın problemini temel alması ve bunun çözümüne dair yaklaşımlar ortaya koyması feminizmin yalnızca bir savunmayla açıklanmayacağını ortaya koymaktadır. Temelinde birbirine benzer fikirler geliştirseler dahi feminizm hareketinin kendi içerisinde farklı türlerini çalışmaya dahil etmekte fayda görülmüştür.

1.3.1 Liberal Feminizm

Aydınlanma hareketleri ile ortaya çıkan görüşlerden biri de liberal feminizm'dir. Liberal feminizm'in temelinde bireysellik anlayışı mevcuttur. Bu anlayışa göre yalnızca kadınlar değil, toplumda yer alan bütün diğer bireyler de din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın eşit haklara ve özgür bir yaşama sahiptirler. Liberal feministler toplumda erkekler ile aynı seviyede gerek iş hayatında gerekse aile hayatında aynı koşullara, eşit haklara, sahip olmayı talep etmişlerdir.

18.yy'da aydınlanma hareketleri ile ortaya çıkan bu fikir akımı ne düzeyde özgürlük ve eşitliği savunsalar dahi liberal erkeklerin düşünceleri kadının yalnızca eşinin himayesi altında, ailesine bağlı olduğu ve erkekleri yönetme yetisinden yoksun olduğunu fikrine sahiptirler. Ortaya çıkan bu düşünceye karşı ilk araştırma ve çalışmalara *Mary Wollstonecraft*, *Frances Wright* ve *Sarah Grimke* gibi feministlerin eserlerinde rastlanmaktadır. 18.yy düşünürleri toplumda meydana gelen devrim hareketlerinin rüzgarına kapılmışlardır. Aydınlanmacılık zamanında ortaya atılan

onlarca düşünce ve teoriler bu zamanda toplumda yaşam niteliği kazanmıştır. Bunun en güzel örnekleri ise Amerika Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransa İnsan Hakları Beyannamesi'dir. Bunlar cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların eşit derecede haklara sahip olduğunu anlatan önemli belgelerdir. Feminizm taraftarları da insanın doğuştan gelen doğal haklarının yalnızca erkeklere mahsus olmaması bu hak ve özgürlüklerin kadınlar için de geçerli olduğu bir toplumun var olduğu bir dünyanın hayali ve umudunu taşımakta idiler.

Liberal feminizm toplumda var olan eşitsizliğin cinsiyet temelli olmaması gerekliliğini savunan kadın ile erkeğin doğuştan kazandığı eşit haklar dünyaya geldiğini anlatan, insanın dünyaya geldiği an itibari ile erkekler için olan doğal ve eşit hakların kadınlar için de geçerli olduğunu savunan ve bunu vurgulayan ilk kuramdır.

Bu yöntem ve yaklaşım bir kadının düşünceleri ve aklı sayesinde güçleneceği ve erkeğe olan koşulsuz bağlılığına son vereceği inancına dayanmaktadır. Bununla birlikte akıl kadını mahkum eden birtakım soyut kavramları; -mahremiyet, fedakarlık ve namus gibi- tabuları yıkarak onlar için var olan kamusal alanı görmelerini sağlayacaktır.

Liberal Feministler tarafından talep edilen toplumdaki var olması gereken bu durum yalnızca kadın bakımından değil tüm toplum adına daha iyi bir sonuç getirecektir. Sosyal hayattaki cinsiyetler arasındaki hak ve eşitsizlikler ortadan kalkacaktır. İş hayatında kadınlara karşı daha adil ve iyi biçimde davranılırsa sistemin daha akılcı ve yürütülebilir bir hâl alacağı düşüncesi doğal olarak erkekleri de etkileyecek, erkekler ailelerine daha fazla vakit ayırabilecek ve kadına olan baskı ve şiddet de doğal olarak azalacaktır. Sosyal yaşantı da böylece daha çekici bir hâl olacaktır.

Kadınlar kendi aklının ve gücünün potansiyelini hissetmeli ve bunu kullanmalıdır. Kendin yaşamlarını özgürleştirmenin yolu yine kadınların kedin çabasından geçmektedir. Kadınların erkekler ile aynı seviyede hukuksal ve kamusal haklara sahip olabilmeleri bu konu ile alakalı engel teşkil eden toplumsal normların ortadan kalkması ile mümkün kılınabilir. Tam olarak bu sebepten ötürü liberal feministler toplumda var olan cinsiyet olgusunu dış siyaset çözümlemesinde kullanmaktan da geri durmamıştır. Bu manada liberal feminizm kuramı bilim konusu olmaktan çok milletlerarası ilişkiler bakımından siyasi bir anlam ifade etmektedir. [1]

Liberal feminist kuramın savunmakta olduğu en net fikir cinsiyet ayrımı yapılmadan toplumun tüm bireylerinin yaşamın her alanında özellikle iş ve kamu yaşantısında eşit hak ve özgürlüklere sahip olmasıdır. Liberal feminizm'in savunduğu düşünceler gerçekleştirilse ve toplumsal düzende yerini bulursa kadınlar kendi ayakları üzerinde durabilecek ve sosyal hayatta otoritesini devam ettirebilecek ve erkeğe ihtiyaç duymadan kendi istikballeri ile ilgili kararlar alabilecektir.

1.3.2 Sosyalist Feminizm

Anamalcılık olarak da isimlendirilen kapitalist ekonomik bağıntılar içerisinde Marksist feministler ile birebir aynı kaynaktan faydalanan sosyalist feministler radikalizm taraftarlarının savunduğu cinsiyet eşitsizliği fikrine destek vermişlerdir.

[1]

Sosyalist feministlerin temel düşüncelerinden biri olan cinsiyet eşitsizliğine dair eleştiriler bulunmaktadır. Yapılan eleştiriler içerisinde en önemlisi ve dikkate değer olanı Marksizm'in cinsiyet ilişkilerine önem veren bir kısmının bulunmadığı ve yalnızca erkeklere has biçimde yorumda bulunduğu biçimindedir.

Sosyalist anlayışın temel prensiplerinden ve dünya üzerinde kabul edilmiş fikri olan bütün ezilen ve sömürülen milletlerin, grupların, devletlerin problemleri ile alakadar olmaktır. Bu nedenle sosyalist feminist anlayışı benimseyenlerin öncelikli problemi ezilen ve sömürülen kadınlar olmuştur. Sosyalist feminist anlayışı benimseyenler ataerkil yapıyı ya da kadın erkek arasındaki eşitsizliği sanayi toplumundaki sınıf ayrımcılığından değil, kapitalist düzenin işleyişi ve gidişi bakımından incelemektedir. Sosyalizmi savunanlara göre kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik ele alınırken ilk başta toplumsal çözümler gerçekleştirilmelidir; zira erkek ile kadının toplumdaki statüleri sınıfsal bakımdan statülerinin belirleyicisi konumundadır.

Sosyalist anlayışın ortaya çıktığı zamandan günümüze kadar savunmakta olduğu kapitalizmin adaletsiz ve haksız ücret dağılımı, kadınların iş yaşamından erkeklere nazaran sömürülmesi, kadının emeklerinin hiçe sayılması, ücret dağılımındaki dengesizlik, erkek ve kadının iş alanı gibi problemler sosyalist feminizm anlayışının temel dayanağı olmuştur. Sosyalist feminizm anlayışı benimseyenler de radikaller gibi bu tarz problemlerin kökeninin aileden başladığı fikrini benimsemiş ve problemin kaynağına yönelmişleridir. Sosyalist feminizmi benimseyenlerin genel olarak çalışma ve konu alanı kadını özel sektörde, erkeği ise kamu alanında yönetici sınıfına dahil eden kapitalist anlayış olmuştur. Kadınların özgürleşmesi, bu sorunu çözümlenin yolu olarak da devletin, kamunun, ailenin, ekonominin ve siyasî yapının parçalanması olarak sentezlemiştir.

Sosyalist feminizm belirli bir alan içerisinde kadınlar ve erkeklerin birbirine yakın seviyede ekonomik koşullarda bulunmasının yanında sosyal düzen içerisinde haklar açısından eşit şartlara sahip olmadığını ifade etmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak

söylenbilir ki; aynı durumda bulunan kadın ve erkekler benzer yaşam şartlarına sahip değildir. Erkeklerin sınıfları ne durumda olursa olsun, sosyal hayatta erkeklere sunulan imkân ve olanaklardan ötürü aynı sınıfta olan kadına nazaran daha çok etkin olma şansına sahiptir. Bundan dolayı kadınlar aynı sınıfta buldukları erkekler ile eşit şartlarda yaşam koşullarına ve sosyal haklara sahip olamamakta ve daima dezavantajlı bir statüde bulunmaktadır. Sosyalist feminizm anlayışı kaynağını radikalci ve Marksist feminizmden alan bunların sentezinden meydana gelen bir anlayıştır. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan sosyalist feminist yaklaşım K. Marx ile F. Engels tarafından ortaya atılan düşünceleri baz almış ve bununla birlikte kavramsal bağlamda geliştirmiş oldukları kuramları (diyalektik, yabancılaşma, praksis) da dahil etmişlerdir. Tüm bunlarla birlikte sosyalist feminizmi benimseyenler Marx ve Engels tarafından ortaya konulan fikirleri eksik bulmuşlar, sınıf kavramı içerisinde olmaksızın incelenmesinin daha doğru olduğunu görüşünü savunmuşlardır. Marksizm'in ekonomi ve toplumsal sınıf kategorizesinin kadın problemini meydana getirme hususunda etkili olduğunu fakat bunun tek başına bir neden olmadığını belirtmişlerdir. Tüm bunlarla beraber radikal feminizmin önemli konularından olan *patriarkal*'in de bu problemde hassas bir rol oynadığını ifade etmişlerdir. Sosyalist anlayışta olanlar "*patriarkal*" bir maddî temel nitelik olarak kavramsallaştırırken, radikal feministler "*patriarkal*"ı bir düşünce veya kadınların devamlı baskı altında bulunduğunu gerçek olarak görmektedirler. [6]

1.3.3 Radikal Feminizm

Radikal feminist hareket 1970'li yıllarında sonlarına doğru Amerika'da ortaya çıkmıştır. Özellikle New York ve Boston şehirlerinde yükselişe geçen bir anlayıştır. "*Şahsi olan aynı zamanda politiktir.*" görüşünü temel alan ve bunun üzerine inşa edilen radikal feminizm anlayışı, kadının her durumda baskıya maruz

bırakıldığı ve ezildiğini dile getirmekte ve bu durumu en önemli problemlerden biri olarak kabul etmektedir. “Radikal feminizm anlayış, kadının baskıya uğramış, ötelenmiş hüviyetinin ortaya çıkarılmasını; şahsî olanın kamu alanına aktarılmasını ve bu anlamda kadın bedenini kimliğinin farklı olması hususu açısından özellikle ele alır. Bununla birlikte “*şahsî olan aynı zamanda politiktir.*” ifadesi, evrensel olanın erkek olduğunu dile getiren kültüre ağır bir eleştiride bulunmakta ve görünmeyen görünür kılınmasını beyan etmektedir.”

Dünyada meydana gelen feminizmin ikinci dalga hareketini içerisinde bulunduran radikal feminizm anlayışı kadınların toplumda kabul gören ikincil konumdaki statüsünün ataerkil yapıdan kaynaklandığını, yalnızca cinsiyeti baz alan bu fikrin değişmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kadının baskıya maruz bırakılması sınıfsal yapının başlama noktasıdır ve de kadınlar ilk kez ezilen, sömürge olan sınıftır anlayışı radikal feminist anlayışın şekil almasına katkı sağlar. [7]

1.3.4 Yapısalcılık Postyapısalcılık Bağlamında Fransız Feminizmi

Yapısalcılık kavramı, 20.yy.’da Ferdinand de Saussure’nin ortaya koyduğu dil teorisinden teşekkül etmiş ve bütün bağlantıların dil sistemine indirgenmesi ile açıklanabileceğini ifade etmiştir. Bir başka ifade ile ‘Saussure felsefede düşünceler üzerine, dilbilimde de dillerin kökenleri ve tarihleri üzerine yoğunlaşmanın bir anlam ifade etmediğini savunarak felsefi yaklaşımlarda anlamın dilden ortaya çıktığını, dilin ise yapısal bir tümlük, bir dizgi biçiminde anlaşılması gerektiğini beyan etmiştir.

Bir başka yapısalcılık tanımı ise şöyledir; “Yapısalcılık psikanaliz, dilbilim, antropoloji ve diğer beşeri çalışmalarda kullanılan ve kültür, kişilik, siyaset ve diğer

alanlarda olgular arasındaki ilişkileri veya yapıların iç düzenlerini ortaya çıkarmayı öngören bir yaklaşım tarzı ve çözümleme yöntemidir.” [8]

Postyapısalcılık ise yapısalcılıktan daha sonra gelişme gösteren ve birbirlerini dönüştüren bir yapıda bir kuram niteliği taşımaktadır. J.Derrida bu yaklaşımın en önemli düşünürlerinden biri konumundadır. Yapısalcılık kuramının aksine Derrida bütünlüğün yalnızca dil sistemi ile alakalı olmadığı fikrini düşünmektedir. Derrida yapısalcılığın yazınsal metinlerden veya dil anlayışından yola çıkarak, ele aldığı olgular ve kavramlar üzerinden inceleme ve araştırma yönteminin tarihî ve felsefî alt yapısında da bütünsel biçimde eleştirisini yapmaktadır. [9]

En önemli kavramlardan biri niteliğini taşıyan yapı söküm (deconstruction) kavramı Derrida'nın sıklıkla kullanmış olduğu kavramlardan biridir. “Geniş anlam bakımından incelendiğinde ise, net bir anlamın mümkün olmasını sezinleyen “*yapısalcı*” fikir anlayışı şeklinin karşısında olmaktadır. Zira yapıbozum kavramı yazınsal metinleri de içerisine alacak biçimde tüm sistemleri yapıları ekarte edip işlevsiz bir şekle getirmeyi amaç edinmiş bir analiz yöntemidir. Yapıbozuma örnek vermek gerekirse Cihicago'nun “Yemek Daveti” isimli çalışması bu konuda önemli ve dikkatleri üzerine toplayan çalışmalardan birisi olma niteliğindedir. [10]

Fransız feminizmi anlayışı ise hem yapısalcı hem de postyapısalcı kuramlar etrafında teşekkül eden fikir ve görüşleri içermektedir. Bütün ataerkil fikirlerin dilde var olduğu görüşündedirler ve Foucault'un ortaya attığı görüşlerden etkilenmişlerdir. Luce Irigaray, Julia Kristeva ve Helene Cixous bu anlayışın en başta gelen dikkate değer isimlerindedir. Bu isimlere göre;

Kadının ikincil konumunun somut biçimde siyasal, sosyal ve ekonomik sistemlerden ziyade dilin bizzat kendisinden kaynakladığı bir gerçektir. Bununla beraber anlam sistemi, mantık ve dil örüntüleri içerisinde kadınlık mevzusuna belirli bir çerçevede mantıksal anlam yükleyerek kadınların statüsünü ikincil biçime getirmektedir. “Gerçek” nitelikte kabul gören her şey, erkek merkezli değer ve anlayışlardan meydana gelmektedir. Bu sebepten ötürü Fransız feminizmini savunanlar için kadının ikincil konumda bulunmasının köklü bir şekilde değiştirilmesinin yolu patriarkal anlayışı içerisinde barındıran erkek organlarını temel alan düşünce çeşidi olan falonsentrizmi yeni baştan analiz ederek etkisiz hâle getirmek ve ortadan kaldırmaktır. [11]

1.4 Feminizm Hareketleri

1.4.1 Birinci Dalga Feminizm(1840-1920): Medeni Kanun Talepleri ve Siyasal Haklar

Birinci dalga feminizm hareketi, kadınlar için farklı konular üzerinden hak talebinde bulunmuş ve bunun için mücadele etmiştir. Bu konular; oy hakkı, eğitim hakkı, ve mülkiyet hakkı konularıdır. Oy hakkı için verilen mücadele 19.yy. sonu ve 20.yy.’ın başlarında dünyanın birbirinden farklı ve uzak yerlerinde çeşitli şekillerde varlığını idame ettirmiştir. Avrupa kıtasında genel olarak kadınlar için bir oy hakkı mevcut değildir. Yalnızca bazı özel zümrelere mensup kadınlar bu sınıflandırmanın dışında tutulmuştur. Amerika kıtasında eş zamanlı olarak siyahi ırklara mensup kişilerin ve kadınların oy kullanması haktan ziyade yasal sınırlamalar ile yasaklanmıştır. Bu vaziyet zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak siyahi erkeklere oy hakkı tanınması gibi bir karar alınırken kadınların ise parlamentoya girme hakkı yani seçilme hakkı neredeyse yok denecek kadar azdır. [12]

ABD’de oy hakkı için bir mücadeleye girişen siyah ırka mensup kadınların diğer ırklarla ve özellikle de beyaz ırka mensup kadınlar ile mücadelesi ortaya çıkmıştır. Oy hakkı gibi olağan bir hakkı zaman içerisinde elde etmiş olan siyah ırka mensup erkeklerin, kadınların bulunmaları gerektiği yerlerin evler olduğunu ifade etmeleri üzerine beyaz ve siyah ırka mensup kadınlar eş zamanlı olarak cinsiyet ırkçılığına karşı bir mücadeleye girişmiş ve toplumda infial uyandırmıştır.

19.yy. Fransa’sında ise eşit işe adaletli ve eşit ücret, evlilik ve aile gibi konularda hiçbir ayırım yapılmadan eşit haklar, kadınlar için çalışma hakkı gibi hususlarda da birtakım mücadelelerde bulunmuşlardır. Bu tarz konular ile alakadar olan kadınlar *süfrajeter* olarak isimlendirilmiştir [13]. 1881 yılında süfrajeter denilen kadın topluluğu yazın hayatında da seslerini duyurmuş ve “*Kadın Yurttaşlar*” adlı dergiyi çıkartmışlardır. Tüm bu çaba ve girişimlere rağmen dönemin ünlü gazetelerinde neredeyse her gün hakarete maruz kalmışlar ve ne çirkin olduklarını belirten birtakım karikatürler; süfrajeterin, hepsinin aslında lezbiyen olduğu söylemleri, özel yaşam alanları olan evlerine ve sokaklarına kadar girerken taşlanma gibi insanlık dışı olaylara maruz bırakılmaları ile sonuçlanmıştır. Eşinin karısından dolayı utanması, hatta bu olayı boşanmaya kadar götürmesi söz konusu olmuş, kadınların kendi çocuklarını görmesi dahi engellenmiştir. [14]

Birinci dalga feminizm hareketinde ifade edilmek istenen erkeklerin egemen olduğu sosyal hayat anlayışına karşı direnç göstererek kadınların da oy kullanma gibi siyasî hakkı hususunda cereyana neden olarak kadınların erkekler ile aynı düzeyde hukuksal ve siyasal haklara sahip olması zorunluluğudur. Bu konuyla ilgili yaşanan olaylar ve hareketlilik birtakım büyük eylemlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Kadınların da siyasî haklara sahip olmalarında özellikle de oy kullanmaları

durumunda sosyal hayatta devam eden cinsiyet ayrımcılığının da ekarte edilip ortadan kaldırılacağına ancak birinci dalga feminizm hareketinde değinilmiş ve bu hassas konuya vurgu yapılmıştır. [15]

1.4.2 İkinci Dalga Feminizm (1960-1988): Cinsellik ve Doğurganlığın Farklı

Kavramlar Olması

1960'lı yılların sonlarına gelindiğinde yine gündeme gelen siyasal ve hukuksal hakların elde edilmesinin kadın problemini ortadan kaldırmadığının fark edilmesi ile birlikte ikinci dalga feminizm olarak nitelendirilen süreç siyasal hakların elde edilmesi hususunda eylemlere yol açmış, birtakım yürüyüşler düzenlenmiş ve sivil haklar hareketleriyle daha kapsamlı bir hâl almıştır. [15]

İkinci dalga feminist hareketin ekonomik anlamda ihtiyaçlarını 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalizmin ekonomik anlamda hüküm sürdüğü ülkelerde yaşanan ani büyüme ve ekonomik gelişme süreci karşılamıştır. Azımsanamayacak sayıda kadının eğitim-öğretim olanaklarından yararlanıp kitleler biçiminde iş hayatına müdahil olması, kadınların somut hayatta birtakım pratikler davranışlarına ve bilinç seviyelerine büyük etki göstermiştir. Bununla birlikte temel hakların elde edilmesinin kadınları sosyal hayatta ikincil statülerinden kurtarmaya yetmediği, hem iş yaşantısındaki cinsiyete bağlı ücret adaletsizliğini hem de hane içerisindeki fazladan emek yükümlülüğünü değiştirmede hususu kadınlarca sezilmeye başlanmış ve konu ile ilgili tartışmaların büyümesine neden olmuştur. [15]

1960'lı yıllarda ortaya çıkıp 1970'li yıllarda büyük bir hız ve ivme kazanan ikinci dalga feminizm hareketi Amerika ve Avrupa kıtasının neredeyse tamamında fikrî bakımdan var olan gerçekliğini 1980'li yıllarda akademik çerçeveye yöneltmiştir. 1980'li yılların başlarında üniversite kurumlarında açılan ve kadın araştırmalarını

merkeze alan bölüm ve alt birimlerde konu ile alakalı uzmanlar vasıtası ile kadının ikincil statüde bulunmasının sebepleri incelenmeye başlanmış ve yapılan araştırma-incelemeler nihayetinde ise akademik hayatta da kadın sorunları konusu üzerinde tartışılan önemli bir konu hâline gelmiştir. Kadın-erkek eşitliğini meydana getirme ile alakalı kanun 1957 yılında yapılan Roma Antlaşması ile ortaya çıkmıştır. Roma kentinde imzalanan bu antlaşmada ilk düzenleme eşit işe eşit ücret ilkesi olmuştur.

[16]

İkinci dalga feminizm anlayışı şahsî olanın aynı zamanda politik özellikte olduğu fikrinden yola çıkılarak aile yaşantısı ve ev yaşamı gibi özel alanların yeni baştan düzenlenmesi çabasını göstermektedir.

Cinsellik anlayışının, cinsel pratiklerin, cinsel hüviyetlerin köklü bir değişim yaşaması siyasal ve ekonomik şartların değişiminden farklı şekilde düşünülmemiş, 1960 sonrasında meydana gelen birtakım hareketler, yaşanan kültürel değişimler, “*Savaşma Seviş!*” tarzında bazı sloganlar bu üslupla ele alınmıştır. [17]

Batıda meydana gelen bu gelişim ve değişimler kadınları direkt olarak etkilemesinden ötürü hususiyetle bu dönemde kadınların daha güven dolu bir biçimde doğum yapmalarına imkân sağlayan sağlık alanında birtakım teknolojik gelişmeleri meydana getirmiştir. Yaşanan birçok gelişme olmasının yanı sıra kadınlar bu teknolojik gelişmelere veya alternatif malzemelere ulaşma konusunda zorluklarla karşılaşmışlardır. Kadınlardan meydana gelen topluluklar alternatif imkânların tüm kadınlara ulaşmasını istemişler ve baskıcı kanunların ortadan kaldırılması için çeşitli mücadelelere girişmişlerdir.

“*Kadın olunmaz, kadın doğulur.*” cümlesi ile beraber dikkatleri üzerine çeken Fransız yazar Simone de Beauvoir’un “*İkinci Cins*” isimli eserinde “*Kadınların kurtuluşu karınlarında başlayacak!*” biçimindeki cümlesi ile düşüncesini ortaya koymuştur.

Kadın topluluklar, toplumun temel birimi olan aile kurumunun ataerkil bir yapıya sahip olduğunu, bununla birlikte cinsiyet temelli sömürüyü daha da ileri seviyeye taşıdığını beyan etmişlerdir. Kadınların kendi bedenleri üzerinde yalnızca kendilerinin hak sahibi olduklarını dile getirmişler ve bu kadın bedeninin erkek denetimi ve sömürsünden çıkması gerekliliğini vurgulamışlardır. Cinsellik anlayışı ile doğurma eyleminin birbirinden farklı olgular olduğunu beyan eden batı devletleri doğum kontrolü gibi uygulamaların yayılması gerektiği yönündeki taleplerini toplum gündemine oturtmuşlardır.1971 yılında Fransa’da bir dergide yayımlanan ve aralarında önemli yazarların bulunduğu “*343 Manifestosu*” isimli konu ile alakalı yazın dünyasında önemli bir hareket niteliği taşımaktadır. Önemli yazarların imzaladığı bildiri aşağıda sunulduğu üzere başlamıştır:

“Fransa’da her yıl bir milyon kadın kürtaj olmaktadır. Tıbbi kontrol altında yapıldığında çok basit bir operasyon olmasına rağmen, gizli saklı çok kötü koşullar altında yapılmaktadır. Kimse bu milyonlarca kadın hakkında konuşmuyor. Ben bunlardan biri olduğumu kabul ediyorum. Kürtaj yaptırdığımı beyan ediyorum, kürtaj olma özgürlüğümüzü talep ediyoruz.”
[18]

Bildirinin mahiyeti kadınların genel olarak güvenliğinin sağlanamadığı, bu konuda ortak bir anlaşmaya varılamadığı, bundan dolayı kürtaj hakkının yasal zemine oturtulması gerektiği ve kadınların kendi bedenleri ile ilgili söz sahibi olması gerektiği hususunu talep etmişlerdir. Gösterilen çabalar nihayete ermiş ve 1967 yılında İngiltere’de doğum kontrol uygulaması yasallaşmıştır. [19]

Kadınlar ile girişilen mücadele bütün kadınları kapsamaktadır. Birbirinden farklı yaşam biçimleri, sosyal ve siyasal bakımdan kültürleri ve dünya görüşleri kadınların birbirlerini anlamalarına ve tanımalarına imkân vermiştir. Birbirleri ile bağlarını daha da güçlendirmeyi başaran kadınlar ilk olarak cinsellik konusu olmak üzere kadınları alakadar eden bütün hususların politikasını yürütme eğiliminde bulunmuşlardır. Yaşanan bu durum, bilinci daha ileri seviyelere taşıma konusunu meydana getirmiştir. Bu dönem, birbirinden farklı anlayış ve fikirleri savunan kadın grupları arasında iki hareketin meydana gelmesine neden olmuştur. Bu hareketlerden birincisi sosyal yaşamı içten içe değiştirmek amacıyla kanunları ve toplum baskısını kullananlar, ikincisi ise toplumun hiyerarşik ve ataerkil yapısının sorunun aslını teşkil edip etmediğini sorgulayanlardır.

1.4.3 Üçüncü Dalga Feminizm (1980-2010): Kimlik

1980'li yıllarının sonuna doğru ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm hareketi, kadınların faydasını gözeten birtakım kazançları beğenmekle birlikte bu kazançların yeterli seviyede olmadığını, kadınlara yönelik önyargıların ortadan kaldırılması adına var olandan daha çok çalışmalar yürütülmesi zaruretini ve algılanan yanlış tutumlara karşı tepki olarak meydana gelmiştir.

Üçüncü dalga feminizm hareketi kanun ve siyasal süreçlere nazaran kişisel hüviyet hususuna daha fazla ilgi ve yoğunluk göstermiştir. Kadın varlığının birden fazla farklılıklarını baz alarak fikir ve görüşlerini ortaya koymuşlardır. Kadın hüviyetinin evrensel nitelikte olduğu düşüncesine üst-orta zümrenin ve kadının ten rengini vurgulamaktan imtina etmeyen fikir ve söylemlere karşı tepkilerini ortaya koymuşlardır. Üçüncü dalga feminizm hareketini ikinci dalga feminizm hareketinden ayıran en gözle görülür fark kesin biçimde eşitliğin yerine farklılıklara saygı ve bu

duruma verilen önem olmuştur. Cereyan eden kadın başkaldırıları ağırlıklı olarak farklılıklara ve tercihlere ve kadına saygı esasının daha kapsamlı bir biçimde gündemde olması ve geniş yankılar uyandırmasıdır. Toplumsal değişim ve gelişimin gerçekleştirilmesi ve kadınların çocukluk yıllarından başlayarak konuyla ilgili bilinç elde etmesi, kendini donatması bakımından eğitim-öğretimin hassasiyetine vurgu yapılmıştır.

Üçüncü dalga feminizm hareketi birbirinden farklı konuları ele almış ve feminist bir bakış açısı ile kuramsallaştırma çabası göstermiştir. Kadınların dünyanın farklı yerlerinde farklı kültürler içerisinde, birbirinden farklı problemlere sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte birtakım araştırmacılar üçüncü dalga feminizm hareketini post-modern feminist olarak lanse etmişlerdir. [20]

1.5 Geçmişten Günümüze Türklerde Kadın Kavramına Genel Bir Bakış

Cinsiyet kavramı doğuştan gelen olağan bir durumdur. Kadınlık ve erkeklik kavramlarının nasıl yaşandığı ise, kadın ve erkeğin içerisinde bulunduğu kültüre, coğrafyaya göre değişiklik gösterebilmektedir. Türk kadını gerek Eski Çağ'da gerekse Orta Çağ'da dört duvar arasında hapis tarzı bir yaşantıdan ziyade dünyanın öteki bölgelerine göre sosyal yaşantı içerisinde hatta devlet yönetiminde dahi etkin bir rol oynamıştır.

Tarih boyunca birtakım devletler güçlü bir aile kurumu oluşturamadığından varlıklarını devam ettirememiş, tarih sahnesinden silinip gitmiştir. Fakat kadim Türk geleneğinde bu durum tam tersinedir. Kadim bir millet olan Türk milletinin kadına verdiği değeri, eski dönemlerde başka hiçbir milletin ve topluluğun vermediğini

söylemek mümkündür. Bilim dünyasında varlığı kabul edilmiş ve üzerine çok sayıda araştırma yapılmış olan en eski Türkçe yazılı kaynak niteliği taşıyan Orhun Abideleri'nde, Tanrı'nın Türk ırkı yok olmaması adına yarattığı kişiler içerisinde Göktürk devletinde kağanın eşi İlbilge Hatun'un adı geçmektedir. Eski Türk devlet anlayışında kadının siyasi statüsünü ifade eden bu durum, Türk toplumunda kadınlara karşı gösterilen değerin bir ifadesi niteliğindedir. [21]

Türkler bilinen tarihin ilk zamanlarında göçebe yaşam tarzını sürdürdükleri için diğer devlet ve milletler tarafından uygarlığını tamamlayamamış bir toplum olarak değerlendirilmişlerdir. Bu duruma rağmen Türk milleti her daim kadına diğer toplumlardan çok daha fazla önem vermiş, saygı göstermiştir. Türk milletinin yeni doğan çocukların cinsiyeti ile alakalı herhangi bir ayırım yapmaması da kadına verilen değer ve önemin bir başka göstergesidir. Türklerde anne, aile içerisinde babadan sonra aileyi temsil eden konumda olmuştur. Türk toplum geleneği anneyi babadan sonra ailenin temsilcisi olarak kabul etmiştir. Kadim Türk milleti eski zamanlarında dahi kadının toplum ve aile içerisindeki konumunu zedeleyecek her türlü davranıştan uzak durmuştur. [22]

Eski zamanlarda aile içerisinde ne kadar kavga yaşanırsa yaşansın, eşler arasında ne denli tartışma olursa olsun kadın asla haneden kovulmaz yahut boşanmazdı. Eşlerinin ölmesi hâlinde ise kadınlar dul kalır, fakat yine de aynı aile içerisinde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Dul kalan kadınlar, aile içerisinde her daim öncelikli biçimde idi ve önem bakımından ilk sırada yer alırlardı. Göktürk ve Uygur dönemine ait birtakım arkeolojik keşiflerde “ana” kelimesi, her daim “baba” kelimesinden önce kullanılmıştır. Bu durumun başka bir örneği ise Dede Korkut Hikayeleri'nde bulunan “ana ata” kelimesidir.

Eski Türk devletlerinde sosyal yaşam içerisinde kadınlar, çok sayıda hakka sahiptiler. O dönemde diğer devletlerin erkekleri, boşanmak istediği zaman hemen bu isteğini yerine getirebiliyordu. Türk devletlerinden ise vaziyet farklı idi. Türk devletlerinde kadınlar da istediği an boşanabilme hakkına sahiptiler. Tüm bu bilgilerin yanı sıra Türk toplumunda boşanma oranları çok düşük seviyede idi. Eski Türk devletlerinde kadınlar mal mülk edinme hakkına sahiptiler. Uygur Devleti'nde kadınların at sürülerinin olduğu bilinmektedir.

İslamiyet'in kabul edilmesinden önceki dönemde kadınlar ile alakalı bir başka konu da giyim-kuşam biçimleri idi. Genel biçimde ifade etmek gerekirse, o dönemde kadınlar deriden elde edilmiş kıyafetler giyiniyordu. Erkekler de deriden yapılmış olan kıyafetleri giymelerine rağmen birtakım farklılıklar mevcut idi. Kadınların giyindiği şalvar biçimindeki kıyafetler uzun biçimde idi. Ayakkabıları da çizme değil, başmak isimli bir tür ayakkabı idi. Başlıkları ise deriden ve keçeden üretilmiş takkeye benzer biçimde başlıklar idi.

Eski Türk devletlerin kadın gerek sosyal yaşantıda gerek aile içerisinde her zaman önem verilen saygın ve önemli bir birey olmuştur.

Türk milletinin İslamiyet'i kabul etmesi ile birlikte kültürel anlamda birçok değişiklik yaşanmıştır. Türk kadınları İslamiyet'ten sonra gerek sosyal gerekse siyasî faaliyetlere erkeği ile birlikte iştirak etmiştir. Hem mallar bakımından hem de topraklar bakımından söz sahibi olmuşlardır. Peygamberimizin kadınlara karşı hoşgörülü biçimde davranmasını kendilerine ilke edinen Türk hükümdarlar, kadınlara karşı daha fazla değer vermiş, saygı göstermiştir. Nihayetinde Hazreti

Peygamberin “*Cennet annelerin ayakları altındadır*” cümlesi kadınlara verilen değerin ve ne kadar kutsal varlıklar olduğunun bir göstergesidir. [22]

İslamiyet’in kabul edilmesinden sonraki süreçte de Türk kadını devlet yönetiminde söz sahibi olmuştur. Kadınların devlet yönetimdeki etkisi her zaman fayda sağlamamıştır. Selçuklu Devletinde Melik-şah’ın eşi Terken Hatun’un siyasî taleplerinden dolayı devlet yönetimi büyük sekteye uğramış Selçuklu Devleti’nin yok olmasında büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte başka bir Türk hükümdar olan Tuğrul Bey’in eşi Altuncan Hatun, kahraman Türk kadını için örnek niteliği taşımaktadır. Tuğrul Bey, baş kaldıran asi kardeşinin peşinden Hamedan’a yola koyulurken kadını Altuncan Hatun’a da diğer devlet yöneticileri ile beraber Bağdat’a gitmesini emretmiştir. Altuncan Hatun’unun da verdiği desteklerle birlikte Tuğrul Bey, asi kardeşi İbrahim Yınal’ı alt etmiştir [23]. Altuncan Hatun çok kritik ve tehlikeli bir dönemde gerçekleştirdiği davranışlar nihayetinde Selçuklu Devleti’nin ömrünü uzatmıştır.

İslamiyet sonrasında kadın, olumlu ve örnek teşkil edecek davranışlarının yanında olumsuz anlamda yakıştırmalar, sıfatlandırmalar ve tahliller ile de yorumlanmıştır. İslamiyet dininin kadını bir baskı aracı biçimine soktuğu gibi bazı fikirler etrafında genel anlamda İslamiyet’ten daha çok İslam dininin yanlış biçimde yorumlanmasından dolayı ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarında kadınlar, özellikle el sanatları ile ilgilenebiliyorlardı. Tarım alanında ise hafif olan birtakım işleri eşlerine yardım etmek amacıyla yürütüyorlardı. Aynı zamanda alışveriş için pazara gidebilmekte

idiler. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi yaşayan kadınlar kırsal alanlarda yaşayanlara göre sosyal hayatta sınırlandırmalara maruz kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında kadınların ve erkeklerin dünyası birbirinden farklı idi. Erkekler daha özgür biçimde sosyal hayata katılabilirken kadının dünyası erkeğe göre daha özel ve hassas bir yapıda idi. Osmanlı İmparatorluğu zamanında kadınlar daha önceki dönemlere kıyasla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmalar kadınlar sosyal yaşantısını, aile hayatını ve giyim tarzını bile etkilemiş, değiştirmiştir. Kadınlar dışarıda gezebileceği yerler bile belli kaidelere göre şekilleniyordu. Osmanlı şehir düzeninde, mahallerin kimi zaman çıkmaz oluşu, kısıtlamaya yönelik var olan bir uygulama idi. [22]

Osmanlı zamanında kadınlar açısından eğitim yalnızca dini konular ile sınırlı idi. Sarayda yaşayan kadınlar hariç başka türde eğitim alan neredeyse yok denecek kadar az idi. Sarayda yaşayan kadınlarda eğitimi daha çok kendilerini tatmin etme amacıyla yahut boş vakitlerini değerlendirmek niyeti ile almakta idiler.

Osmanlı aile yaşantısında kadınlar, eski Türklere göre arka plana atılmıştır. Yaşanan bu durum toplumun genelinde aynı şekilde idi. Diğer milletlerin kadınları da aynı uygulamalara maruz bırakılmış idi. Her ne kadar kötü bir durum olsa dahi kadınların özgürlükleri tamamen ellerinden alınmış değildi. Nitekim Osmanlı kadınları, dinsel nitelikli törenlere, ayinlere rahat biçimde katılım gösterebiliyordu. Bununla birlikte bazen Müslüman ve Hıristiyan dinine mensup kadınlar birlikte kutlama yapabiliyordu.

Kadınların bir başlarına binek hayvanları ile yolculuk yapmaları yasaklanmış durumda idi. Her nereye gideceklerse kapalı fayton ile yolculuklarını gerçekleştirebiliyorlardı. Bununla birlikte kadın ve erkeklerin kapalı biçimdeki faytonlarda beraber yolculuk yapmaları da yasaklanmıştı. [24]

Osmanlı toplumunda kadınların önde gelen eğlence biçimleri, komşulara yapılan ev ziyaretleri, kadınlar arasında yapılan hamam eğlenceleri ve mesire alanlarında geçirilen vakitler olarak gösterilebilir. Kadınlar bu etkinlikleri gerçekleştirirken dahi kadın-erkek ayrımı yapılmıştır. Yalnızca sosyal yaşantıda değil, kadınlar vefat ettikten sonra bile birtakım ayrımlara maruz kalmıştır. Ölen kadının mezar taşları farklı biçimde tasarlanmıştır. [25]

Osmanlı İmparatorluğu, Gerileme Dönemi olarak adlandırılan süreçte devlet yönetimi, sosyal hayat vb. birçok alanda değişiklik yaşamıştır. Kadınlar sosyal yaşantıda birtakım haklar elde etmiştir. Tanzimat Fermanı ile birlikte kadınların bazı sosyal ve siyasal haklara sahip olduğu bilinmektedir.

Osmanlı toplumunda kadınlar, Tanzimat Dönemine gelinceye dek birtakım hususlarda sınırlandırılmış biçimde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Meşrutiyetin ilanı ile kadınlar birçok konuda daha da fazla hak sahibi olmuşlardır. Bu süreçte kadınlar istediği alanda eğitim almaya başlamış ve miras hakları ortaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile beraber artık kadınlar da, iş yaşamında da aktif olmaya başlamışlardır. Hususiyetle Osmanlı İmparatorluğu'nun o dönemde girdiği savaşlarda erkeklerin görev yaptığı memurluk alanlarına kadınlar yerleştirilmiştir. Osmanlı toplumunda savaşların etkisi ile birlikte azalma gösteren erkek nüfusu kadınların iş yaşantısına daha fazla katılmasına imkân sağlamıştır.

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu batıya uyum sağlamaya çalışmıştır. Birçok alanda harekete geçmiş yenilik hareketleri başlatmıştır. Yenilik yapılan alanlardan biri de kadın hakları konusudur. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi toplum kadın hareketlerinin cereyan etmesine sebep olmuştur. Toplum ortaya çıkan büyük çaptaki kadın hareketlerinin gelişim göstermesinde gazete ve dergilerin etkisi büyüktür. Kadınlar, seslerini duyurabilmek adına çeşitli gazete ve dergilerde dikkat çeken ve çok sayıda yazılar yayımlamışlardır. Yapılan tüm bu etkinlerin yanında kadınlar için dernekler kurulmuş, kadınların iş hayatında aktif olabilmesi için ve eğitimlerini daha ileri seviyelere taşımaları adına yardımcı olmuşlardır. Yine bu dönemde, hukuksal alanda da kadınların ön plana çıktığı görülmektedir. Aile hukuku ortaya çıkmış ve bu alanda birçok düzenleme gerçekleştirilmiştir. Evliliğe yaş sınırlandırması düzenlemesi yapılmıştır. Evlilikler devlet memuru huzurunda ve en az iki kişinin şahitliğinde yapılmıştır. Boşanma hususunda da yeni düzenlemeler yapılmıştır. [26]

Osmanlı toplumunda kadınların ön plana çıkması, Batıdaki yeniliklerin takip edilmesi ve uygulanması ile doğru orantılıdır. II. Meşrutiyete kadar olan dönemde kadın haklarında yaşanan değişim ve gelişim yalnızca ev yaşantısı ve aile ile kısıtlı idi. II. Meşrutiyet ve daha sonrasında yaşanan süreçte ise hem sosyal alanda hem de siyasal alanda kadınların haklarının genişlediği ve kendilerinin aktif olduğu görülmektedir.

Genel olarak söylenebilir ki; Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan siyasî gelişme ve değişimler kadın haklarının daha fazla büyümesine olanak sağlamış, kadınların sosyal yaşantıdaki rollerinin değişmesinde büyük etki göstermiştir.

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile beraber toplumda var olan her alanda birçok yenilik meydana gelmiştir. Meydana gelen değişim ve yeniliklerin sürekli hâle gelmesi kadın ve erkeğe eşit davranılması ile mümkün olmuştur.

Kadınların sosyal yaşamda, siyasî alanda ve hukuksal alanda kazandığı haklar, aşama aşama gerçekleşmiştir. İsviçre Medenî Kanunu'nu baz alarak meydana getirilen Türk Medenî Kanunu'nda, kadın ve erkekler hiçbir ayırım yapılmadan kanunlar önünde eşit görülmüştür. Örnek olarak; arazi yasası ile artık baba mirasından kız çocuğu da faydalanabilmiştir. Gelinlik vergisi anayasadan çıkarılmış kölelik kavramının ortadan kaldırılması ile cariyelik de yok olmuştur. Kadınlar sokaklara artık istediği biçimde çıkmaya başlamış okullarda eğitim alma hakkını kazanmışlardır. Ayrıca M. Kemal Atatürk toplumda cinsiyet ayrımı yapılmamasını istemiş ve erkek ile kadının eşit olduğunu dile getirmiştir. TBMM'nin açılış konuşmasında ise erkek ve kadınların eşit seviyede eğitim alması gerekliliğini söylemiştir.

Türk kadını her milletin olduğu üzere yüksek bir kıymet ve fazilete sahiptir. Türk tarihi boyunca kadınlara gereken önem ve hassasiyet dünyanın öteki ülkelerine nazaran çok daha fazla ve yoğun biçimde gösterilmiştir. Özellikle eski Türk tarihinde, kadınlarımız en yüksek derecede öneme sahip olmuş kendisine saygı ile davranılmıştır.

1.6 Türkiye'de Feminizm Hareketi

Osmanlı sosyal yaşantısında kadın, gerek dinî gerekse kültürel birtakım etkilerin hasıl olması ile birlikte erkek otoritesinin ve toplumdaki ataerkil sistemin içerisinde varlığını devam ettirmiştir. Erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğu fikri ve bundan dolayı ortaya çıkan kadının erkekle eşit olmadığı düşüncesi Türkiye'de kadın

hareketlerinin ne kadar çetin koşullarda başlayıp cereyan ettiğinin bir kanıtıdır. [27]

Sosyal yaşantıda erkek egemenliğinin var olduğu toplumlarda süregelen cinsiyetçi iş ayrımı, kadınları öncelikli olarak evdeki işlerden ve çocuklarının bakımından yükümlü kılmaktadır. Kadınlar ancak toplumda süregelen cinsiyetçi ayrımın sınırlarını çizdiği bir alanda faaliyet gösterebilirler. Gelenekçi anlayışın kuşaklar boyu aktarılmasından ötürü sosyal hayatta kadın ve erkek için potansiyel iş alanları da gelenekçi yapıya göre belirlenmiştir. Aile yapısında yürütülen tüm ilişkiler ataerkil bir yapıdadır. Ailelerin yapısına, büyüklüğüne bakılmadan aile içi ilişkilerde, yaşanan önemli olaylarda, karar verilmesi gereken kritik anlarda her daim en son sözü aile büyüğü erkekler söylemektedir yani ailedeki mutlak hâkimiyet erkeklerindir. [27]

Türk milletinin İslamiyet’i kabul etmeden önceki sosyal yaşantısında kadınlar her an erkeklerinin yanında yer almıştır. Daha sonraki süreçte İslamiyet’in kabul edilmesi kadınlar ve kadın hakları hususunda birtakım olumsuzlukları ortaya çıkardığı fikri toplumda hâkim olmuştu. Çünkü İslamiyet kabul edilmeden önceki Türk toplum yaşantısında kadınlar, sosyal hayatta, devlet yönetiminde, siyasî kararlarda kısacası kritik ve önemli anlarda sürekli olarak erkeklerin yanında yer almıştır. İslamiyet’ten önce kadınlar sosyal yaşantıda istediği biçimde özgür ve erkekler ile aynı koşullarda yaşam biçimine sahiptiler. Hiç şüphesiz kadınların eski Türk toplumlarında özgür ve eşit biçimde yaşam şartlarında hayatını idame ettirmesi var olan doğal yaşam şartları ile yakından ilişkilidir. Göçebe yaşam tarzının kadın özgürlüğü üzerindeki olumlu etkisini göz ardı etmemek gerekir. İslamiyet’in kabul edilmesi ile birlikte kadın dört duvar arasına hapsolmuş biçimde, yaşam şartları belli kurallar ve geleneksel kaideler

çerçevesinde devam ettiği, özgür bir yaşam tarzı sürmediği şeklinde düşüncelerin var olmasına sebep olmuştur.

Anadolu topraklarında Türk kadın hareketleri ancak 19. yy.'ın son zamanlarında ortaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra kadınlar tarafından kurulan çok sayıda dernek, kuruluş ve yayımladıkları gazete, dergi vb. materyaller aracılığı ile birlikte Osmanlı sosyal yaşantısında kadınların hususiyetle aile yapısı içerisinde; eş ve annelik sıfatları ile kısıtlandırılmaları hâlini irdeleyen, eleştiren aynı zamanda eğitim hakkını sonuna kadar kullanabilmesi, sosyal yaşantıya rahat ve özgür biçimde katılabilmesi, iş hayatında erkekler gibi eşit şartlarda ve istedikleri iş kolunda yer alabilmeleri gibi istek ve taleplerin cereyan ettiği potansiyeli büyük bir kadın hareketi ortaya çıkmıştır. [27]

Yaşanan kadın hareketlerinin önemli konularından biri de Osmanlı toplum yapısında var olan kadının aile ve ev çerçevesinde kısıtlanmış yaşam tarzına alternatif modeller geliştirmek idi.

Osmanlı toplumunda kadın hareketlerinin başlamasını sağlayan durum batıda feminizm teorisinin meydana gelmesi ve kadınlar için birtakım kurumlar ve kadın örgüleri tarafından yürütülen faaliyetlerdir. Osmanlı sosyal yaşantısında kadınlar hareketlerinin başlıca talepleri kadınları eğitilmesi hususu ve aile yaşantısındaki durumlarının düzeltilmesi hususları olmuştur.

II.Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra yayımlanan kadın dergileri, batıda o dönem cereyan eden feminist faaliyetlerin farkında olduğunu Türk kadını için de bir mücadele verildiğinin göstergesidir. Dergilerde Avrupa'dakine benzer biçimde kadın

eylemleri için birtakım çağrılar yapılmıştır. Türk kadını için feminist eylemlerin amacı Avrupalı kadınlar gibi herhangi bir sınırlandırma olmaksızın istediği biçimde özgür bir yaşantı elde edebilmektir. Avrupa’da olduğu gibi özgürce eğitim hakkından faydalanmak, özgürce gezip dolaşabilmek Türk kadını için de doğal bir hak olmalı idi. Nitekim Cumhuriyet’in ilanına kadar olan dönemde Türk kadını siyasî olarak pek talebi olmasa da kendilerini geliştirebilecek alanlarda faaliyet göstererek kadın hakları için mücadelede bulunmuşlardır. Bu doğrultuda, Türk kadını zaman içerisinde eğitim ve kültür seviyelerini ileri boyutlara taşımış ve gerek sosyal yaşamda gerekse iş yaşamında ön plana çıkmış, aktif bir rol oynamıştır. [28]

Cumhuriyet’in ilan edilmesi ve M. Kemal Atatürk’ün gerçekleştirdiği toplumsal reformlar Türk kadını açısından çok önemli ve pozitif şartların ortaya çıkmasını sağlamış, sosyal yaşantıda erkekler ile beraber eşit biçimde haklara sahip olmuştur.

1924 yapılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda birtakım değişikliklerle beraber kadınlar artık seçme ve seçilebilme haklarını elde etmişlerdir [29]. Siyasal olarak kritik bir hak olan seçme ve seçilme hakkı Türk sosyal yaşantısında kadın ile erkeği aynı statüye getirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin dünyanın diğer ülkelerine nazaran kadınlar açısından ne derecede demokratik bir yer olduğunu göstermiştir.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra ortaya çıkan kadın dergilerinde kadınlar adına verilen mücadele Cumhuriyet kadını ve ideal kadının nasıl olması gerektiği gibi konulardır. Cumhuriyet sonrası yaşanan devrim hareketlerinde kadınlar açısından önemli ve kritik birçok husus yer almıştır.

1950 ile 1970 yıllarını kapsayan dönemde ise ortaya çıkan kadın dernek ve kuruluşlarının birçoğu, günümüzde bile devam eden kadınların kazanılmış olan doğal

haklarını korumak ve eski toplum yaşantısında var olan birtakım olumsuz düşüncelere ve uygulamalara fırsat vermemeyi amaçlamışlardır.

1980’li yıllara gelindiğinde ise eskisine kıyasla çok sayıda kadın haklarını savunan kuruluş ve derneğin ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte çok sayıda yayın organının kurulduğu, kadın hakları ve feminizm ile alakalı çok sayıda kitabın çevirisinin yapıldığı, Türk yazarları tarafından konu ile alakalı olarak birçok özgün çalışmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Yaşanan bu durumlarla birlikte 1980’lerin sonuna gelindiğinde Türkiye Cumhuriyetinde yaşanan özgür kadın faaliyetlerinin yanında birtakım farklı bakış açıları ve düşünceler de ortaya çıkmıştır. 1980’li yıllardan sonra yeni bir oluşum sayılabilecek feminist kadın hareketleri devletin kadınlara karşı uyguladığı birtakım durumlara karşı olmuşlardır. 1980 sonrasındaki feminist hareketlerin farklı bir boyutu da olmuştur; 1960’lı yıllarda batıda cereyan eden ve laik- feminist kadın hareketleri Türkiye’de etkili olmuş, 1980’li yıllarda yükselişe geçen ve kendilerine karşı büyük bir tehdit olarak niteledikleri İslamcı gruplara karşı da bir tavır takınmışlardır. [30]

Türkiye’de feminizm hareketi 1980’li yıllardan sonra ise minimal gruplar tarafından yürütülmüştür. 1989 yılında I. Feminist Hafta Sonu ve I. Kadın Kurultayından sonra kadınlarla ilgi siyasi ve ideolojik birtakım problemler gündeme gelmiş ve konu ile alakalı onarıcı çalışmaların yürütülmesi adına girişimler olmuştur. [30]

1980’li yıllarda eskisine göre daha esnek yapıda olan kadın örgütlenmeleri özellikle kadınların bilinçlenmesi adına girişimlerde bulunmuştur. Bunların yanı sıra 1990’lı kamusal politikaların içerisine de kadın olgusu ve kadın hakları yerleştirilmeye çalışılmıştır. 1980’li yıllarda feminist hareketin yaptığı kampanyalarla kamusal

desteği, özellikle de feminist olsun olmasın kadınların desteğini arkasına aldı. 1990'lı yılların Türkiye Cumhuriyeti bakımından kurumsallaşmanın ileri seviyelerde gerçekleştiği bir dönem olması Türkiye'nin o dönemdeki siyasi atmosferi ile alakalı bir durumdur. Dönem, sosyal muhalefetin geride durduğu, sokakların, meydanların boşaldığı ve siyasal dönem bakımından muhalif kimselerin söz sahibi olduğu bir dönem olmuştur.

1990'lı yıllarda feminist hareket artık büyük şehirlerde faaliyet göstermemeye başlamış; Antalya, Adana, Gaziantep, Mersin, Diyarbakır ve Eskişehir gibi kentlerde faal olmuştur.

1980-1990 yıllarını kapsayan dönemin Türkiye açısından kadınların sosyal yaşam problemlerinin münazara edildiği, kadınlığın zorlu koşullarını, kadın olmanın ve feminizmin sosyal bir proje niteliği taşıdığı bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür.

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nde ise ataerkil anelerin, gelenek ve göreneklerin, kültürel değerlerin, varlığını idame ettirdiği, kamusal alanda, özel sektörde cinsiyetçi ayrımlarının yapıldığını söylemek mümkündür. Yaşanan bu durumun, kadınların kendilerine tanınan haklardan haberdar olmamaları, eğitim hususunda hâlen devam eden birtakım problemlerin oluşu, ekonomik sorunlar bu duruma yol açmaktadır. Kadınlarla ilgili problemlerin ortadan kaldırılması için eğitim alanında yeni koşulların oluşturulması, iş hayatında kadınlar için yeni istihdam alanlarının sağlanması ve gelenekçi ataerkil düşüncelerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının, yerel yapılanmaların, kadın sorunları ile ilgili

alışmalarını arttırması, hukuksal ve siyasal alan seslerini duyurmaları ile mümkün olacaktır.

Bölüm 2

DOĞAN CÜCELOĞLU'NUN ÖZGEÇMİŞİ VE ESERLERİ

2.1 Hayatı ve Sanat Anlayışı

Doğan Cüceloğlu, Mersin'in Silifke ilçesinde 9 Şubat 1938 tarihinde 11 çocuklu bir ailenin en küçük bireyi olarak hayata gözlerini açmıştır. İlk ve Ortaokul eğitimini Silifke'de tamamladıktan sonra lise eğitimini almak için Ankara ve Kırklareli şehirlerinde bulunmuştur. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Psikoloji bölümünde tamamlamıştır. Akademik kariyerine yine aynı üniversitede başlamış ve Mümtaz Turhan'ın asistanlığını yapmıştır. [31]

Amerikan Psikoloji Derneğinin sağladığı burs ile 1964 yılında ABD'ye İllinois Üniversitesi'nde Psikolinguistik alanında doktorasını tamamladı. Doktora sürecinde evlilik hayatına adım attı ve daha sonra üç çocuk sahibi oldu. Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nde akademik kariyerine devam etti. 1975 yılında Doçentlik ünvanını almış daha sonra Kaliforniya Üniversitesi'nde ziyaretçi öğretim görevlisi olarak bir müddet bulunmuştur. Ailesini ABD'de bırakıp Türkiye'ye dönen Cüceloğlu, Boğaziçi ve Hacettepe Üniversitelerinde ders vermiştir. 1979 yılında kişisel gelişim ile alakalı olan ilk kitabı "*İnsan İnsana*" eserini yayımlamıştır. 1980 yılında tekrar ABD'ye dönmüştür. Ailesi ile birlikte yaşamaya devam etmiş emekli olana kadar Kaliforniya Eyalet Üniversitesi'nde çalışmıştır.

ABD’de yaşamına devam ettiği esnada Türkçe olarak kişisel gelişim kitapları yayımlamaya devam etmiştir. 1991 yılında ikinci kitabı olan “İnsan ve Davranış” adlı eserinde modern psikolojinin temel kavramlarını Türkiye’nin yerel yaşantısı ile harmanlayarak sunmuştur. Emekli olduktan sonraki süreçte Türkiye’ye gelmiş ve her sınıftan insana hitap eden çok sayıda seminer ve konferanslar düzenlemiştir. “*Temiz Aile Temiz Gelecek*” başlıklı sohbet ve söyleşi teşekküllü etrafında televizyonlarda sohbet programları düzenlemiştir. Kendi yaşamını anlattığı “*İnsanı Ararken Damdan Düşen Psikolog*” adlı eserini 2013 yılında yayımlamıştır.

16 Şubat 2021 tarihinde İstanbul’da aort damar yırtılması sonucu 83 yaşında iken hayatını kaybetti. Levent Camii’nde düzenlenen cenaze töreninin ardından yine İstanbul’da bulunan Aşiyân Mezarlığına defnedilmiştir.

Doğan Cüceloğlu yayımladığı kişisel gelişim kitapları ve sunduğu televizyon programları ile tanınmıştır. Türk insanının karakter analizini eserlerinde incelikle sunmuştur. Türk insanının davranışlarını duygu ve düşüncelerini modern psikoloji yöntemleri ile okuyucusuna sunmuştur. Birçok sayıda kitap ve makale yayımlamış; Türk insanını anlamaya, davranışlarını çözmeye yönelik ayrıntıları iyi bir biçimde eserlerinde sunmuştur. [32]

2.2 Eserleri

İnsan İnsana (1991)

İnsan ve Davranışı (1992)

İçimizdeki Çocuk (1992)

'Miş' Gibi Yetişkinler: Yetişkin Çocuklar (1994)

İçimizdeki Biz (1996)

İyi Düşün Doğru Karar Ver (1998)

Savaşçı (1999)

‘Keşke’siz Bir Yaşam İçin İletişim: İletişim Donanımları (2002)

Başarıya Götüren Aile - Sınav Döneminde Ana Babalık (2006)

Bir Kadın Bir Ses (2006)

Korku Kültürü: Niçin 'Mış Gibi' Yaşıyoruz? (2008)

Onlar Benim Kahramanım (2009)

İnsan İnsana Sohbetler (2011)

İnsanı Ararken Damdan Düşen Psikolog (2013)

Gerçek Özgürlük (2014)

Derviş'in Aklı: Profesör Ahmet Dervişoğlu ile Sohbetler (2016)

Öğretmenim Bir Bakar Mısın? - Öğretmen'in Gücü Üzerine (2018)

Var Mısın? (2021)

Geliştiren Anne-Baba (2021) [33]

Bölüm 3

SÖYLEM

3.1 Söylem Kavramı

Meydana getirilen bütün metinler belirli bir hedef çerçevesinde oluşturulmaktadır. Oluşturulan metinlerin bir hedef içerisinde yazıldığından ötürü bir tavır ve üslup sahibidir. Metnin belli bir çerçeve içerisinde yazılması, metnin üslubunu ortaya koyar. Oluşturulan çalışmaların biçemi, çalışmanın belirli bir hedef çerçevesinde oluşturulması çalışmaların hitap ettiği kitle, çalışmaların oluşturduğu olağan vakitler hâli, gönderme yaptığı ileti durumu, gibi birtakım yazı nitelikleri oluşturulan metnin belli bir tavır ve üslup çerçevesinde olduğunun kanıtıdır. [34]

Söylem kavramı ifade edilen bir iletinin muhtelif kelimeler ile birlikte bir iletinin çeşitli cümleler ile ifade edilmesi hâlidir. Söylem terimi sürekli ve genel biçimde kişilerin dil yolu ile birlikte gösterge taşıyan kaynaklar yardımı ile bir araya getirdikleri bir toplumsal etkinliği nitelemek amacı ve toplumsal hareketleri birtakım etkinlikleri isimlendirmek amacı ile ortaya koyulan çalışmalardır. Söylem, yazınsal metni bir araya getiren kelimeler ve oluşturulan cümleler ile kısıtlı değildir. Söylem aynı zamanda kelimelerin oluşturduğu kullanım amacı ve nitelikleri ile beraber; mecaz anlam, benzetme özeliği ve yan anlamı ifade eder. Türk dili kelimelerin birden fazla ifade ettiği, bazı olay ve durumları çağrıştıran nitelik sahibi bir dildir. Nitekim söylem kavramı fikir ve anlayışın yazınsal metne yansması hâlidir.

Yazınsal metnin yansıma hâli, dolaylı anlatım ve birtakım göndergesel vasıta ile meydana gelir. [34]

Farklı biçimlerde ifade edilen ve kendisiyle ilgili birçok tartışmanın oluşmasına neden olan söylem, Türk dilbilim kaynaklarında aşağıda sunulduğu biçimde tanımlanmıştır. Söylem kavramı, başka insanlara seslenen kişinin kendisini konuşmacı biçiminde sunduğu, dile getirdiklerini birey ulamı içerisinde bir nizama dahil ettiği tüm yazınsal türdür [35]. Söylem, cümlenin sınırlarından çıkan, cümlelerin birbiriyle bağlantısı açısından birbirini takip eden yahut birbirini tümleyen bir bütün biçiminde tanımlanmaktadır.

Söylem kavramı evvela konuşan öznenin, ayrıca zaman ve mekân ile ilgili alakasının, bağlantısının oluşturulmasıdır. Bir başka ifade ile söylem dilbilimsel sınırların ötesinde gerek dil dışı gerekse dilsel anlamda her çeşit gösterge dizisini meydana getirir. Genel manada söylem kavramı, konuşan bireyin kendi şahsî fikirleri içerisinde ortaya çıkardığı dil birimidir. Bu açıklama etrafında ele alındığında söylem kavramını sadece sözlü biçimde ya da yazınsal metin olarak değerlendirmek ve söylemi bu biçimde ele almak, çözümlemesini yapmak söylem kavramının yanlış ve eksik biçimde açıklanmasına yol açabilmektedir.

Söylem kavramı, okuyan ve dinleyen insanlarla buluşarak onların görüşleri, yorumları ile bir değer ve anlam kazanan yazınsal metnin kendine has özel bir biçimidir. [36]

Söylem, bir anlam ifade edecek biçimde meydana getirilmiş ve çeşitli biçimlerde algılanabilen dil öbeği bağıntıları; öğrenilen dil unsurlarının yeni birtakım dilsel

birimlerle bir araya gelip birleşmesi ile muhtelif kelime ve dilsel öğelerle yeni bir mana ifade etme, yeni bir dilsel tavır ve oluşumu meydana getirme ürünüdür. Bu nitelikler çerçevesinde ele alındığında söylemin yazınsal özel bir tür biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Gerek sözlü gerekse yazılı olan bu ürünler insanların ruhsal durumunu, dünyaya ait fikirlerini, ideallerini ve bununla beraber bireylerin içerisinde yaşamını sürdürdüğü toplumun kültürel yapısını, değerlerini, gelenek ve göreneklerini içerisinde barındıran kendine özgü bir yapısı olan özel metinsel birimlerdir. [36]

Söylem, bir tercih ile başlamaktadır ve bu tercih söylemde ifade edilenlerden yola çıkarak biçime yansımaktadır. Söylem dil ile içerisinde yaşadığımız dünya arasında oluşan ilişkidir. Ortaya çıkan her söylemin, fikirlere ve düşüncelere sahip bir arka plânı bulunmaktadır. Tüm bunlarla birlikte söylem, birbirinden farklı ve çok sayıda olabilecek anlamlarda kullanılabilir. Söylem, sosyal anlamda dünyanın en önemli öğelerinden biri olma niteliğine sahiptir. Dolayısı ile söylemin öznel bir nitelik taşıması, kişinin sahip olduğu kültürel alt yapısı ve dünyayı algılama biçimidir.

3.2 Söylem Analizi Kavramı

Söylem analizi, metin yolu ile okuyucuya sunulan veya konuşma yoluyla insanlarla diyalog kurulan dilin ayrıntılı bir şekilde çözümlenmesidir. Bu analiz herhangi bir yazınsal çalışma, söylem yahut araştırma yönteminin arka planındaki felsefik ve epistemolojik çıkarımları elde etmeye yarayan bir araştırma yöntemidir.

Söylem analizi soruna yönelik net olan sonuçlar sunmak yerine soruna daha yukarıdan bakar ve var olan sorunu daha iyi algılama imkânını ortaya çıkarır. Söylem

analizinin yoğunlaştığı durum kişilerin iç dünyalarını anlamlandırmak adına dili ne şekilde kullandıkları durumudur. Dil ise gerçekliğin temsilcisi olmak veya gerçekliği ifade etme manalarına gelmemektir; var olan gerçekliği, özbenliği, tutum ve davranışları, istek ve arzuları, inanışları yapılandıran, muhafaza eden, yeniden yapılandıran bir olgu olma niteliği taşımaktadır. [36]

Söylem analizi metotsal ve kavramsal açıdan ele alındığında bu unsurlardan meydana gelmiş toplum yaşamına ait bir bakış açısı olmakla beraber söylem ile ilgili fikirlerin sosyal yaşantıya ait bir bakış açısı olmakla birlikte söylem üzerine düşünme ve söylemi bilgileştirme biçimi olarak düşünülebilir.

Bu analiz yöntemi yalnızca geleneksel metotlara bir seçenek olmayıp aynı zamanda bu metotların içerisine yerleştirilmiş olan bakış açılarına da bir seçenek oluşturmuştur.

Söylem analizi özellikle son zamanlarda sosyal psikoloji alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak nitel araştırma türlerinde ön plana çıkan bir araştırma çeşidi olup odak noktası anlamın değişkenliği olan bir araştırma türüdür. Söylem analizi, dilin sosyal açıdan eylemsel hâlini vurgulamak amacıyla dil ontolojisinde mevcut olan konuşma-eylem varsayımını ve insanoğlunun kişisel algı dünyalarını oluşturmak için günlük olaylar karşısında dili ne amaçla, nasıl kullandıkları durumuna yoğunlaşan ethnometodolojiyi kullanmaktadır. Durum bu açıdan ele alındığında söylem analizi, “*anlam*”ın türünlüğünü ve değişken yapısını inceleyip araştıran ileri düzeyde hermeneutik ve sosyal göstergebilim olarak nitelendirilebilir. [37]

Söylem analizi birbirinden farklı disiplin alanlarından (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya ve iletişim çalışmaları) faydalanarak ve beslenerek gelişim sağlayan ve bu farklı disiplin alanlarının kuramsal bakış açılarına dayanan zırhlarla donatılmış bir analiz ve inceleme yöntemidir. Söylem analizi bu yönden tümleşik bir kuram, yöntem ve tatbik edilecek bir şey değildir. Bunun yerine birbirinden farklı disiplinler, farklı irdeleme gelenekleri içerisinde yürütülen, aynı türde özellik barındıran nitel bir araştırma tekniğidir. Söylem analizi en sade anlatım ile dilin araştırılıp incelenmesi hâlidir. Lakin bu inceleme ortaya koyulan dil ile alakalı öğelerin sıradan bir incelenme durumu değildir. İfade edilen öğelerin sıradan bir ele alınıp incelenmesi olmayıp ifadelerin/cümle biçimine getirilenlerin sözdizimsel ve semantik hudutların daha ötesine gitmeyi ve sınırların ötesinde mevcut olabilecek içeriği ele alıp incelemeyi gerektirmektedir [38]. Söylem analizi, söylem veya dil kullanımının yalnızca bu tarafı ile alakadar değildir. Daha çok ilgi odağını kültürel ve sosyal bağlam içerisinde iletişim oluşturan dil kullanıcılarının meydana getirdiği toplumsal olaylar hâline getirir [38]. Söylem analizi, insanların sohbet hâlinde iken ortaya çıkan özneler arası zihinsel bileşenleri ve bunların üzerine yoğunlaşan bir uygulamadır. Söylem ile alakalı yapılan araştırmalar; fonoloji, semantik, morfoloji, sentaks ve pragmatik yaklaşımlarda bulunduğu üzere yalnızca cümleleri odak noktasına yerleştiren kısıtlı bir dil analizi mahiyeti göstermez. Bunun aksine, dil kullanımının daha büyük kısımlarını sosyal ve kültürel bağlam etrafında ele alan ve ayrıntılarıyla inceleyen bir yaklaşım niteliği taşımaktadır.

Söylem analizi kavramının ortaya attığı temel hipoteze göre dil; hareket ve işleve yönelik çevre eğilimidir ve de kişi sosyal dünyaya ait kıymetini yahut dış dünyaya

uyumunu meydana getirmek için dili bilinçli biçimde kullanmaktadır. Bireyin aktif olduğu ve tüm bunları meydana getiren bu süreçler, dil değişkenliği içerisinde ortaya konulmaktadır. Söylem hangi işlevde kullanıldığına göre değişiklik göstermektedir. Bu açıdan da söylenebilir ki; dilin kendi içerisindeki bu değişkenlik olgusu söylem analizinin temelini meydana getirmektedir [39]. Söylem analizindeki temel vurgu dil ile neyin yapıldığı ve bunun ile neyin başarıldığı hususudur.

Foucault söylem kavramını dil ve sosyal yapılar arasında oluşan ilişkiye atıf yaparak açıklama getirmektedir. Foucault'a göre söylem; sosyaldır, yani sözcükler ve sözcüklerin anlamları bunları kullananların kim olduğu, nerede kullanıldığı ve ne niyetle kullanıldıklarına bağlı olarak açıklanabilmektedir. Nitekim sözcüklerin taşıdığı anlamlar toplumsal ve kurumsal atmosferlere göre değişiklik gösterebilmekte ve bundan dolayı da evrensel bir söylemin mevcut olmadığı fikri ortaya çıkmaktadır. Foucault'a göre birbirleri ile çatışma durumunda olan farklı söylemler olabilmekte bununla birlikte belirli bir yapının içerisinde düzenli bir hâl gösterebilmektedir. Foucault'nun söylem ile ilgisi fikir ve görüşlerini temel alan söylem analizi kavramı gelenekçi düşünce ve yazım alıştırmalarının kültürel yapı içerisinde siyasî ve ideolojik amaçlara ne şekilde hizmet ettiğini, benzer biçimde bireylerin düşünme tarzlarının ve sosyal bir varlık olarak hareketlerinin nasıl kısıtlandığı ile ilgili birtakım açıklamalarda bulunmaya çalışır. [39]

Kim ne şekilde ne amaçla konuşuyor? Kim ne şekilde dinliyor veya susuyor? Kim ne biçimde yazıyor ya da nasıl okuyor gibi birtakım sorular ile başlayan söylem analizi hipotezlerden değil, belirsizlik hâline sahip durumlardan hareket etmektedir. Ayrıntılara yoğunlaşan söylem analizi faydacıdır. Bundan yola çıkarak söylenebilir

ki; dili kullanan bireylerin dil ile ne yaptıkları sorusuna cevap olarak bir söylemdeki linguistik nitelikler onların ne yaptıklarını çözmek niyeti ile ele alır. [39]

Söylem analizi ile ilgili birtakım araştırmacılar farklı çalışmalar yapmış ve farklı görüşler ortaya atmışlardır. Birtakım araştırmacılar söylem analizinin kullanıldığı dört araştırma türünden bahsetmiştir. Bir taraftan ise söylem analizinin tarihi gelişimi ile alakalı bir genel değerlendirme yapılmış olup yapılan bu değerlendirmeye farklı alanlardan yapılan çeşitli katkıların olduğunu belirten araştırma ve çalışmalar mevcuttur. Adı geçen dört araştırma teorisinden birincisi konuşma fiili kuramından etkilenmiş olup temel sunusu diyalogun ne şekilde örgütlendiğine dair yapılan açıklanmasına yönelik olan araştırmadır. İkinci tür araştırma türü ise daha psikolojiktir. Bu ikinci tür söylemin yapısal olarak anlama ve hatırlama üzerine olan etkisini araştıran ve bu tarzdaki söylem sürecine odaklanan araştırma türüdür. Üçüncü araştırma tipinde ise hususiyetle bilim insanlarının kişisel çalışma ve fiillerini sunmak ve savunmak adına konuşmak ve oluşturdukları yazınsal metinleri nasıl meydana getirdikleri hakkında araştırmaları sosyolojik bakış açısı ile ele almakta ve geliştirmektedir. Dördüncü araştırma biçimi ise kaynağını Avrupa'dan alan sosyal felsefik ve kültürel analiz alanlarından yararlanmaktadır. Kurum ve kuruluşların, kişilerin, pratik ve birtakım alan uygulamalarının söylem adına işleyişlerini ve ortaya çıkan ürün ve çalışmaları aktarma çabası içerisindedir [40]. Gee ve diğer bilim insanları söylem kavramının yapısı ve içeriğini analiz ederken dilbilim uzmanlarının kullanmış oldukları araç ve gereçlerden bazılarını bir sıra ve düzen içerisine sokarak yazınsalların toplumsal rollerini incelerken yararlı olduklarına kanaat getirdikleri birtakım kategorileri işaret ederek yazınsal yapı ve dayanaklandırılmış biçimde söylem çalışmalarında yapılan çözümlemenin ileri

götürülebileceği birtakım yönlere işaret ederler. Bilim insanları; Gee, Micheals ve O'Conner, söylem çözümlemesini iki farklı boyutta değerlendirmektedir. Birinci boyut, dilbiliminin analiz malzemelerinden istifade ederek söylem, yapısının araştırılması durumudur. Söylemi oluşturan şiir, öykü, sohbet vb. yazınların yapısal araştırılması birinci durumu ifade etmektedir. İkinci durumda ise söylemin diğer siyasal, kültürel, sosyal ve bilişsel süreçler içerisinde değerlendirilmesi ve bunlarla olan ilişkisinin çözümlenmesi yapılmaktadır. [40]

Söylem analizi ile alakalı çeşitli yaklaşımlar, bu çözümlemenin sosyolinguistik bir çalışma, yazınsal analiz, sosyal çözümleme yahut eleştirel çözümler içerisinden hangisi olduğuna dair birtakım soru işaretlerini doğurmaktadır. Konu ile alakalı birçok farklı görüşler olsa dahi söylem çözümlemesi; yazınsal analiz, sosyal çözümleme, tüm bu çözümleri içerisinde barındıran refleksif yahut eleştirel çözümleme niteliğine sahiptir. Bu çözümleme dili bir fiil, insanlar arası iletişim bildirisi, yahut sosyal pratik olarak değerlendirme niteliğine sahiptir. Söylem çözümlemesi eleştiriye ve özeleştiriye açık bir çözümlerdir. Nitekim söylem çözümlemesi birden fazla nitelik ve fonksiyona bağlı, tarihî bir altyapısı olan, eleştirel bir çözümleme biçimidir. [40]

3.2.1 Söylem Analizinin Temel Kavramları

Söylem kavramı dilsel, yazınsal, kültürel birçok farklılığı içerisinde barındıran bir bütündür. Herhangi bir söylem dilin yapısal bakımdan gösterdiği farklılıktan daha çok, perspektifini dilin ve söylemin ifade ettiği durum ile alakalı farklılığına yöneltilir. Söylem analizi, farklılıkları ortaya çıkarır ve de herhangi bir söylem içerisine dahil olan, yapısını değiştiren, anlam dönüşümüne uğrayan bilgi yapılarını incelemektedir.

Söylem analizi, yazınsal türlerin ve bu türleri oluşturan dilin sözdizimsel ve anlamsal olarak yapılarını ele alır ve inceler. Bununla birlikte söylemlerin dilbilimsel olarak ve sosyal-kültürel boyutlarını incelemektedir. Dilbilim alanında yaşanan gelişmelerle eş zamanlı biçimde bu bilim alanının disiplinler arası analizlere açık biçimde gelişim göstermesi yaygınlaşmıştır. Verilen mesajların ne anlam ifade ettiğini sunmak adına semantik, sentaks ve semiyolojik bakımdan analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak söylem çözümlemesinin temel kavramlarını teşkil eden alanlar şu biçimde ifade edilebilmektedir:

Semantik (Anlam bilimi): Semantik söylemleri kelime ve ümlerinin ifade ettiği anlamlarla ilişkilendirmek açısından söylemlerle ilgili açıklama oluşturmaktadır. Semantik, yazınların yahut söylemlerin içerisinde ya da dışarısında var olan tüm anlam ilişkilerini ele alıp inceleyen bir bilim dalı olma niteliğindedir. Semantik alanında yapılan inceleme ve araştırmalar, var olan yazın ile bu yazını meydana getiren kişi yahut metnin kullanıcısı olan kişi arasındaki ilişkileri de göz ardı etmeden yürütür.

Sentaks (Sözdizimi): Sentaks, kelimeleri cümlenin içerisinde yahut verilen ifadenin tamamında buldukları yere göre anlamlandırmayı amaç edinmiştir. Herhangi bir kelimenin sunulan ifadede gerek başta gerek sonda yahut cümlenin ortasında yer alması sunulan ifadenin anlam kazanması hususunda birtakım farklılıklara yol açmaktadır.

Semiyoloji (Göstergebilim): Semiyoloji sosyal yaşam içerisinde birbirinden farklı bildirişim yahut gösterge dizelerini tasvir etmek, birbirleri ile alakalı bağıntıları ortaya çıkarmak, ortaya çıkarılan anlamların ilişkilerini saptamak, gösterge yahut gösterge dizilerini kategorize etmek veya insan ile insan, insan ile doğa arasındaki

etkiyi açıklamak ve nihayetinde bu hedef doğrultusunda da epistemolojik, yöntembilimi ve betimsel bakımdan bütünü kapsayıcı nitelikte birbiri ile çelişmeyen sade bir tablo içerisinde oluşturmak olarak tanımlanabilir [41]. Semiyoloji biliminin öncelikli amacı, söylemlerin çözümlenmesinde simgelerden yola çıkmak ve bu simgeler doğrultusunda söylemleri analiz etmektir. Göstergebilim herhangi bir yazını yahut söylemi analiz ederken, kendi içerisinde tutarlı olacak biçimde ele alınan metnin anlam dünyasına, hem yüzeysel hem de derin seviyelerdeki sistemine ve yapısına açıklık getirmeye yönelik bir düzen izlemekte ve kullandığı analiz yöntem ve teknikleri ile de belirlediği hususları sürekli denetlemektedir.

Bölüm 4

İNCELEME

4.1 Bir Kadın Bir Ses Adlı Eserde Söylemin Feminizm ile Bağıntısı ve Çözümlemesi

Doğan Cüceloğlu'nun Bir Kadın Bir Ses adlı eseri manzum mensur karışık bir eserdir. Yazar, bu kitabını annesinin anısına sunarken de kendi şiirine yer vermiştir. Bu şiirsel metinlerin Feminizm ile bağıntısı söylem analizi ve dil bilgisi analizi tezin bu başlığı altında sunulmaya çalışılacaktır. Şiirsel metinler eserin geneline yayılmış durumdadır. Şiirsel metinlerin, düz yazılardan ayırıcı niteliği anlamının daha derinlerde olmasıdır. Bu nedenle ağırlıklı olarak şiirsel metinlerin Feminizm ile bağıntısını ortaya koyan materyaller söylem analizi ve dil bilgisi açısından ele alınacaktır.

Kitabının ilk söz bölümünde Cüceloğlu, kitabın kahramanı Saniye'nin kendisine sunduğu şiire yer verir, bu şiir yazara annesini hatırlatır.

Türkiyeli Kadın

"Ve ben Türkiye' de

Türkiyeli kadınım

Bahtı karalıyım

Bana bir çember çizdiler

Yetmedi. "Yetmez!" dediler

Zincirlere vurdular

Bir adım değil
Bir ayak boyu bile
Çıkamam dışarı
Konuşamam, düşünemem gönlümce
Başkaları düşünür
Konuşur başkaları
Karar da verirler yerime
Ben neyim ki
Neyim ki ben
Eşya kadar da yoktur kıymetim
Mutfakta aşçıyım
Yatakta kadınım
Doğururum, anayım
Tarlada ırgatım
Yine de ben neyim ki
Neyim ki ben
Karşı koyamam
Olmaz diyemem
Namus uğruna
Bir lokma, bir hurka
Bir de dört duvarlı dam olursa
Aldırmam dayağa, küfre
Aldırmamalıyım
Ayşe'yim, Fatma'yım, Elifim
Sultan'ım ben

*Kadri kıymeti olmayan
Sultan'ım ben, Sultan ...
Alır da giderim başımı
Arkama bakmadan
Çoluk çocuk kalırmış
Kalırmış boynu bükük
Kocaymış dinlemezmiş
Hep dediği olurmuş
İsterse döver, kovarmış
Gönlü isterse
Bir başkasını alırmış
Köle miyim ben
Alır da giderim başımı
Giderim bu diyarlardan” [42]*

Cüceloğlu eserin ilk kısımlarında “Türkiyeli Kadın” başlıklı şiirini okuyucuya aktarmıştır. Saniyenin şiiri karşısında duyduklarını düşündüklerini de açıklamıştır. Cüceloğlu, Türkiye'nin adsız kahramanlarından biri olan annesinin adının iki yerde geçtiğini şu sözleriyle anlatır: *O yaşa kadar nüfus kütüğünden başka bir yere yazılmayan adını bir tahta parçasının üstüne yazdılar(s.7)*. Türkiyeli bir kadın doğuyor, bir de ölüyor demek ki, yaşamıyor, doğumla ölüm arasında “Kadın adı yok”. Doğumla ölüm arasında bir hiçlik var. Şiirde geçen söylemler analiz edildiğinde genel olarak Türkiye’de “kadın” portresinin çizildiği ve okuyucuya sunulduğu görülmektedir. Kadının toplum içerisindeki konumu, sosyal yaşantısı, kısıtlı biçimdeki sosyal çevresi tarafından algılanışı, hayatının gidişi hakkında karar

verici merciilerin başka insanlar olduğunu, yaşantısının kısıtlı ve çetin şartlarda devam ettiğini, sözlü tacizin ve fiziksel şiddetin Türkiye’de yaşayan kadınlar açısından ne derece kabul edilmiş biçimde normal karşılandığını, sıradan bir eşya kadar değeri olmadığını, yalnızca temel yaşam şartlarının sağlandığı takdirde kendisine yapılan tüm zulüm ve aşağılamayı görmezden gelmek mecburiyetinde bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Tüm bu olumsuzların yanında kadının hâlâ güçlü ve dirençli bir yapıya sahip olduğunu, yaşamda birçok zorlu görevi üstlendiğini, Türkiye’nin bir ucundan öbür ucuna bütün kadınların isimleri farklı olsa da aynı nitelikte ve yüce olduğunu, insanoğlunun annesi sıfatını taşıdığını ve kendi ayakları üzerinde durabilecek dirayette olduğunu aktarmaktadır. Cüceloğlu, insancıl ve onurlu bir isyancı olan Saniye’yi şiiriyle tanıtırken, bütün Türkiyeli kadınların adını duyurmak çabasıdadır.

Şiirin dize bakımından hassas kısımlarının söylem çözümlemesi yapıldığında şu sonuçlara varılmaktadır:

“Ve ben Türkiye’ de/ Türkiyeli kadını/ Bahtı karalıyım/ Bana bir çember çizdiler...”

Dizeler arasında bilinçli olarak taksim işareti kullanılmıştır. Bunun sebebi; her şiir dizesinde bekleyip düşünmek mecburiyetinin hasıl olmasından dolayıdır. Taksim; keserek kısımlara ayırabilen bir işarettir ve okuyucunun zihninde dizeyi sindirmesi için gerekli görülmüştür. Nitekim şiir dizeleri kolay oluşabilen yazın parçaları değildir ve kolay oluşmadığı için kolay biçimde de anlaşılabilmesi durumu sanat ve edebiyata aykırıdır. Dizelerde Türkiye’de bir kadın olarak dünyaya gelmenin, kadın yaşantısının daha başlangıcında olumsuz bir durum olarak addedildiği

anlaşılmaktadır. Düşünme payının verilme sebebi görünenin altında görünmeyeni bulmaya çalışmaktır;

“Konuşamam, düşünemem gönümce/ Başkaları düşünür/ Konuşur başkaları”

Şiirin bu dizelerinde ise kadının özgür biçimde düşünemediği, karar veremediği ve kendi özgür iradesinin dışında başka insanların, kadınların yaşamı hakkındaki düşünce ve yargılarının daha önemli olduğu izlenimini vermektedir. Türkiye’de toplumun genel problemlerinden biri de başka insanların, diğer insanların hayatı ile ilgili ne düşüneceğidir. Oysaki başkasının gözünde yaşamak, başkalarını tatmin etmek için dünyaya gelmemiştir insanoğlu. Nitekim Türkiye’de insanların gelenek, görenek ve ahlaksal yapısı genelde başkalarını tatmin etmek için gösterilen ve tamamen yanlış olan bir anlayıştan ibarettir. Bu dizeler Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden şair ve yazar İsmet Özel’in şu sözlerini akla getirmektedir:

“Ne derler acaba? diye kahrolası bir put vardır.”

Bu şiirde yeterlilik yardımcı eyleminin yerini olumsuzlukların aldığı görülmektedir. Kadının yetersizleştirildiği, elinin kolunun bağlandığı, yeteneklerinin kelepçelendiğini yansıtan yüklemeler dikkatleri çekmektedir: *Çıkamam*(<çık-a u-ma-m) *dışarı*, *konuşamam*(<konuş-a u-ma-m), *düşünemem*(<düşün-e u-ma-m), *karşı koyamam*(<koy-a u-ma-m), *olmaz diyemem*(<de-y-e u-ma-m) (s.7)

Kitabın ilk kısmında önemli karakterlerden biri olan Saniye’nin kendi hayatını anlattığı ve yine şiir biçiminde verilen bir kısım bulunmaktadır. Feminizm ile bağıntısı olan, dilbilgisi açısından da incelenmesi gereken şiirlerden bir başkası da aşağıya alınmıştır:

“...Böyle bir zamanda

Çadırda doğmuşum
Doktorsuz, hemşiresiz
Ebelik yapmış bir kadın
Bakmamış yüzüme
Kız olduğumu görünce
Evin beyi az verir bahşiş diye
Neyse ki babam ebeye inat
Severmiş insanları kız erkek ayırmadan
İşte böyle ben de düşmüşüm
Yaşam yoluna ...

Şiirin bir parçası olarak bu kısımda dikkati çeken durum doğduğunda kız olduğu anlaşılınca evin beyinin az bahşiş verecek olmasıdır. Bu durum insanoğlu'nun iptidai zamanlardan beri sürdürdüğü köhne bir anlayış ve gelenektir. Ailelerin çocukları doğduğu zaman cinsiyetleri eğer erkek ise, bahşişler dağıtılır ve bunun için çeşitli iyilik ve ayrıcalıklar gösterilmekte idi. Kız çocukları ise ayırım ve haksızlığa uğrar değer görmezdi. Aileler kız çocuğunu hep ikinci planda bırakmış, hatta iptidai zamanlarda kız çocukları bazı *insan* toplulukları tarafından diri diri toprağa gömülmüştür. [43]

Yukarıda bir bölümü verilen şiirin aşağıdaki bendinde ise bir kadının çetin yaşamı vurgulanmaktadır:

1952'den ta 1999'a kadar
Yollar yürüdüm dikenli
Ayaklarıma batan

Yüreğimi yakan

Dağlar, tepeler aştım

Düşe kalka...” [42]

Eserin tamamında sade, akıcı ve anlaşılır bir Türkçe kullanılmıştır. Eserin tamamında kullanılan akıcı ve anlaşılır biçimdeki dil şiirlerde de göze çarpmaktadır. Şiirin son dizesi olan “*düşe kalka*” deyiminin iki farklı anlamı ifade etmektedir. Bunlardan birincisi; herhangi bir işi güçlülükle, bazen iyi bazen kötü olarak zorlu bir şekilde uğraşa uğraşa üstesinden gelmek manasına gelmektedir. Deyimin ikinci anlamı ise biriyle yakın anlamda bir ilişki kurarak hareket etmek anlamını ifade etmektedir [44]. Eserin ilerleyen kısımlarında “*Türkiyeli Kadın*” şiirinin çıkma hikâyesi ile alakalı feminizm bağıntısı olan bir parça mevcuttur. Kadınların ezildiği, haksızlığa uğradığı bir atmosferin sunumu pasaj biçiminde aşağıda sunulduğu üzeredir:

“Maalesef bazı kadınlarda da paraya, pula, servete, lüks bir yaşama kendiliğinden bir teslimiyet var. Bence bunun adı ‘kendinden vazgeçmekti’. Ben kendimden vazgeçmedim! Mutsuzluğumun, haksızlığa uğradığının bilincindeydim. Her zaman baş kaldırdım, çoğu zaman acımasızca ezildi başım. Bir savaşın içindeydim, bunu biliyordum. Var gücümle savaştım ama olmadı, hiçbir şey düzelmedi! Yenik düşen yine ben oldum, ama hiç değilse savaştım da yenildim... Daha önce de söylediğim gibi, işim bittikten sonra bir odaya çekildim ve ortaya ‘Türkiyeli Kadın’ şiiri çıktı.”

Metinde sunulan içerikte anlaşıldığı üzere *Türkiyeli Kadın* şiirinin ortaya çıkışı; yaşanan acılar, derin ızdıraplar, uğranılan haksızlıklar ve bu haksızlıklara karşı verilen mücadeleler ile gerçekleşmiştir.

Dil bilgisi açısından bakıldığında ilk dikkati çeken ‘*haksızlığa uğramak*’ deyimidir. Deyimin anlamı: adalete aykırı bir duruma düşmek, haksızlıkla karşılaşmaktır [45]. “...*acımasızca başım ezildi*” sözü de, bir kadının çektiği sıkıntıları somutlaştırmaktadır. “*baş kaldırdım, savaştım da yenildim*” sözleri de bir kadının haksızlığa karşı direnişinin ifadesidir.

Saniye’nin çocukluk ve gençlik yıllarına dair yaşantılarından, bulunduğu sosyal ve coğrafi ortamdaki bahsedilen şiirde ise feminizm bağıntılı söylemin şiirin son kısmında yer aldığı görülmektedir.

*“...Yaz günleri serin gölgesinde
Konakladığım çam ağaçları
Oğul veren bal arımız
Petek petek balları
Tütsü yapar alırdı babam
Hey gidi günler hey!
Nar ağacında gördüğüm bukalemun
Durmadan renk değiştiriyordu
Şaştım, şaşırdım kaldım
Neydi bu, sordum
'Bahta bakan' dedi büyüklerim
Anlamadım hiçbir şey
Anlar gibi salladım başımı” [42]*

Saniye’nin çocukluğunda köyünde dolaşarak eğlendiği esnada halk arasında ‘*Bahta bakan*’ denilen bukalemun’u gördüğü ve o yaşında bunun ne anlama geldiğini

bilmediğini ifade etmektedir. Baht sözcüğü, gelecekte yaşanacak olan olayları mutlak suretten tayin eden Tanrısal bir güç anlamına gelmektedir. Bahta bakan ise insan geleceğini, hayatında yaşayacağı genel olarak durumları, kişiye göre rengini değiştirdiği düşünülen canlının halk arasındaki adıdır. Bahta bakan eskiden insanlar tarafından fal bakmak için kullanılan bir canlıdır [46]. Feminizm anlayışında kadınların yalnızca ezilmesi, haksızlığa uğraması, ikinci plana atılması gibi düşüncelere karşı çıkılmamış aynı zamanda kadercî anlayışa da karşı çıkmıştır ve kadın iradesinin güçlü bir olgu olduğu dile getirilmiştir.

Kitabın ilerleyen bölümlerinde yine şiirsel biçimde sunulan bir metnin feminizm ile alakalı dikkat çekici ayrıntılılar sunduğu görülmektedir. Bu şiir aşağıdaki gibidir:

“Saçı uzun aklı kısa” dediler bize...

Çocukluğumda korktum hep, saçımın uzamasından!

Saçım uzadıkça aklımın azalacağından korktum

Aklım azalınca hiçleşeceğimden ...

Bir gün gizlice

Kısacık kestirdim saçlarımı; komşumuz lclal Abla'ya ...

Meryem Ablam'a da söyledim uzun saç bela bize!

Uzasın da akılsız mı olalım, dedim ...

Aynı gün benim ardımdan

Ablam da kestirdi saçlarını ...

Nasıl da seviniyorduk

Kurtarmıştık aklımızı ve kendimizi ...

Sevincimiz akşama kadar sürdü sadece ...

Akşam güneş batmış, alacakaranlık çökmüştü köye

Akşam yemeği için tutmuştuk mutfağın yolunu

Mustafa Ağabey'im çağırđı bizi öfkeyle!

Meryem ... Saniye ... durun!

Korkudan titreyerek durduk ikimiz de

Ne bu rezillik, dedi ağabeyim

Birer tokatta yere serdi ikimizi de ...” [42]

Şiirin girişinde ‘saçı uzun aklı kısa olmak’ gibi bir ibare geçmektedir. Bu düşünce genel olarak eğitim seviyesi düşük toplumların cinsiyetçi ayırım yaptığıının göstergesidir. Şöyle ki; kadınlar fiziksel yapıları itibari ile erkeklere nazaran genel olarak saçları uzundur. Kadınların saçlarının uzun olması ile zihinsel yapıları, akıl seviyelerinin hor görülmesi arasında bağlantı kurulması eğitimden, ahlaktan ve nezaketten yoksunluğun bir göstergesidir. Oysaki feminizm kadın özgürlüğünü savunmaktadır. Kadınların özgürlüğü her alanda olmakla birlikte fiziksel nitelikleri bakımından da var olmalıdır.

Saniye'nin saçlarının uzaması ile aklının kısılacağından korktuğu ve bu yüzden bir gün ablası ile beraber saçlarının kısa biçimde kestirdiği akıllarını ve kendilerini kurtardıklarını düşündükleri ve sonrasında bu durumdan dolayı ağabeylerinden fiziksel şiddet gördükleri anlaşılmaktadır. Gördükleri fiziksel şiddetin sebebi saçlarını kestirmeleri ki; bu düşünce köhneleşmiş ve toplumun geneline yayılmış bir düşüncedir. Saçlarını kestirmemeleri halinde ise akıllarının yok olacağı ve sonunda tamamen hiçleşeceklerini düşünmüşlerdir. Görülmektedir ki; kadın toplumun ve gelenekçi aile yapısının ona dayattığı her türlü durumdan zararlı çıkmaktadır.

Eserin ilerleyen kısımlarında Saniye'nin lise zamanlarında henüz çocuk yaşta sayılabilecekken okuduğu sol eğilimdeki bir kitaptan dolayı Komünist sanılması ve ardından da karakola götürülüp ifadesinin alındığı olayın ardından dile getirdiği şiir yer almaktadır. Bu şiir feminizm ile yakından bağlantılı görülmüş ve aşağıda sunulmuştur:

“O yasak,

Bu yasak

Şu yasak

Yasaklardayım, yasaklarda

Şimdi tam zamanı

Aşmalı yasakları

Daha düşünürken işe başlamalı

Yasaksız düşünmeli

Okumalı yasaksız

Yasaksız ve sınırsız yazmalı

İnsan, insanca yaşamalı

Bırakmıyorlar insanı

Setler çekiyorlar dört bir yarıma

Yıkılmayan yasaklardan

Daha bebekken

Henüz emeklerken başlıyorlar işe

Cısss cıss, elin yanar

Bırak da yansın eli bir defa

Ne çıkar bir kere yanmaktan

iyidir ömür boyu yanmaktan

Bir kere yanarsa
Yanmayacaktır bir daha
İnsanın akli var
Bırakın, bırakın da yol alsın kendisi
Yanlışlar da yapsın
Eli de yansın
Deneye deneye
Bulacaktır doğruyu mutlaka
Yeter ki kaldırın
Kaldırın anlamsız yasakları.” [42]

Şiirin girişinde toplumda birçok yasağın mevcut olduğu dönem Türkiye’inden bahsedilmektedir. Toplumda yasak olan bir durum kadınlar açısından iki kat daha fazla yasak niteliği taşıyacaktır. Çünkü kadınlar her daim ikinci plandadır. Okumaya dahi haklarının olmadığı dile getirilmiştir. ‘ yasaklardayım/yasaklarda’ ifadesi bunun aşikar bir ifadesi olma niteliğindedir. Feminist anlayış kadınların yoğun biçimde eğitim almalarını, eğitim haklarının mevcut olduğunu dile getirmektedir. Her insan gibi Saniye’nin de okuma hakkı bulunmaktadır. Şiirin sonlarında görülen ‘ bırakın, bırakın da yol alsın kendisi/ yanlışlar da yapsın/ eli de yansın deneye deneye’ ifadelerinden anlaşıldığı üzere kadın özgürlüğüne vurulan gemin ve bu kısıtlanmış özgürlüğe dair dile getirilen haklı serzeniş kendini göstermektedir. Feminizm anlayışı en çok kadın özgürlüğünü; özgür ve kadın iradesine bağlı bir yaşamı savunmaktadır.

Dilbilimsel açıdan ele alındığında ‘set çekmek’ ifadesi göze çarpmaktadır. İki anlam ifade etmekle birlikte metindeki yer alan ve mecaz olarak kullanılan deyim anlamı;

bir işi, bir davranışı, bir isteği engellemek ve önüne geçmektir [45]. Saniye aklını etrafına set çekildiğinden muzdarip olduğunu dile getirmektedir. Saniye insan olmasının getirdiği dönemin toplumsal siyasi baskılarının yanı sıra kadın olmanın da getirdiği baskı ve yasaklar ile mücadelesinden bahsetmektedir. Bu şiirde “*küçükken büyüktü umutlarım*” dizelerinde küçük X büyük karşıtlamasından yararlanarak, küçükken büyük olan umutların büyüdükçe küçüldüğünü çok etkili bir biçimde anlatılmaktadır.

Saniye'nin içinde büyük bir okuma aşkı olduğu ve bu yüzden üniversite sınavına girmek için öğretmen okulunda bir başvuru formu doldurduğunu ve kardeşi Sami'nin bu formu yırttığını ve dönemin eğitim sisteminden kaynaklı olarak her şehirde üniversite sınavına girilmediğini ardından yaşamı boyunca üniversite sınavına giremediğini ve o döneme dair içerisindeki büyük umudu nasıl yitirdiğini anlattığı şiir kısmı aşağıdaki gibidir:

“Benim de vardı umutlarım

Bu kadar büyümeden önce

Küçükken ben, büyüktü umutlarım

Umutlarım, yarınlarım

Yarınlarda aydınlık/arım

Eskidi hesaplarım”

Şiirden anlaşılacağı üzere Saniye'nin her insanda olduğu üzere geleceğe dair içinde birtakım umutların var olduğu ve bunları sürdürdüğü görülmektedir. Nitekim yaşam şartları ve toplumsal durum bu umutların ilerleyen yaşlarında küçülmesine hatta yok olmasına sebep olmuştur. Feminizm umut dolu bir kadın mücadelesidir. Verilen her mücadele içerisinde bir umudu barındırır. Feminizm'de kadın yaşamına, kadın

haklarına dair henüz gerçekleşmeyen durumların hep umudunu taşıyarak ve her bir bireye indirgenecek biçimde umut ile varlığını devam ettirmiştir. Saniye'nin de henüz o dönem tam olarak fark edemese dahi feminizmin kadın hakları için başlattığı mücadelelerin yalnızca eğitim hakkı açısından umudunu taşıdığı görülmektedir.

Eserin Saniye'nin evlilik sürecinin nasıl başladığına dair olan kısmında ilginç ifadeler yer almaktadır. 1972'de evlilik yaşamına adım atmış ve kayınvalidesine ait olan ve kocasının ailesine yakın bir evde yaşamaya başladığını dile getirmektedir. Evlilik yaşantısının izinlerle sürdürülebilecek bir biçimde olduğunu söylemektedir. Daha sonra yasakların başlaması ile beraber çetin bir dönemin başladığı görülmektedir. [42]

“Daha evcilik oynuyordum

El koydular oyuncaklarıma

Evlendirdiler beni

Çocukluğumu aldılar elimden

On üç-on dördümdeyken

Koparıp aldılar

Çocuk yıllarımdan beni

Bağladılar koca denilen birine

Ha doğdum ha doğmadım

Bir şey öğrenemedim

Yaşadığım hayattan

Hakkımdan, hukukumdan

Haberim olmadı

Okuma yazma varmış ülkemde

*Ben hiç okuyup yazmadım ki
Devletimin kanunu yasası varmış
Orada beni de görürmüş
Ben haklarımı bilmiyorum ki
Hani çektiğim acılar da olmasa
Yüreğim cayır cayır yanmasa
Gözümden yaşlar akmasa
Anlamsız yasaklar
Zaman zaman dayaklar
Acıtmasa canımı
Canlı olduğumu da unutuyorum...” [42]*

Şiirin giriş kısmında yer alan “*daha evcilik oynuyordum/oyuncaklarımı elimden aldılar/evlendirdiler beni.*” ifadesi ele alındığında evlenme gibi önemli bir hususta kadın özgürlüne kısıtlama getirilmiştir. Feminizm anlayışı bu duruma karşı çıkmakta, kadının özgür olması gerektiğini savunduğunu gibi bunu her alanda özellikle tercihleri hususunda da var olması gerektiğini dile getirmektedir. Saniye toplum baskısına karşın kendini evlenmek zorunda hissetmiştir.

Şiirin devamında “*devletimin kanunu yasası varmış/ beni de görürmüş/ ben haklarımı bilmiyorum ki / hani çektiğim acılar olmasa.../ canlı olduğumu da unutuyorum...*” ifadelerine bakıldığında Türkiye’de kadın hakları ne kadar da var olsa kadınların eğitim vb. diğer hususlar yönünden kısıtlanmasından dolayı haklarından pek de haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Saniye’nin maruz kaldığı çeşitli acılar olmasa yaşadığını unutacak kadar kötü bir duruma geldiği anlaşılmaktadır.

Dilbilimsel açıısından bakıldığında şiir metinleri içerisinde ilk defa görülen ve bir yansıma sözcük olan “*cayır cayır*” ikilemesinin geçtiği görülmektedir. Yansıma kökenli ikilemelerden olan ve ilk defa Ahmet Vefik Paşa'nın *Lugat-ı Osmani* adlı eserinde görülen [47] bu kelime anlam itibariyle şiddetli, çabuk ve etkili bir şekilde yanmak, yırtılmak vb. ifadelerini karşılamaktadır [45]. “*Yüreğim cayır cayır yanmasa*” ifadesi, güçlü bir somutlaştırma örneğidir.

Saniye'nin evlilik yaşantısının ne kadar zor geçtiğine dair ifadeler göze çarpmaktadır. Kocasının şiddete başvuran ve alkol kullanan bir tip olduğu ifadesi eserde yer almaktadır. Ayrıca bu tip erkeğin Türkiye'de ziyadesi ile mevcut olduğu söylenmektedir. [42]

Saniye'nin evlilik sürecinden dolayı ne kadar değişime uğradığı, evliyken yaşadığı çetin durumlar aşağıda verilen şiirde özetlenmiştir:

“Bir kadın oturuyordu bahçede

Otuz beşindeymiş, ellisinde gibiydi

Kötü yaşadım, zor yaşadım geçen yılları

Diye başladı söze

Yoksulduk, babamız mahpus

Ablam kocaya kaçmıştı

Kaçınca ablam

Olanlar bana oldu

Aldılar mektebin birinden beni

Okursa bu da kaçır dediler

On üçüme gelir gelmez de

Yaşlı bir adama gelin verdiler

Çocuktum, çaldılar çocukluğumu

Aradım bulamadım

Bilmediğim bir kimlik verdiler

Adıma kadın dediler...”

Şiirin giriş kısmından anlaşılacağı üzere Saniye'nin henüz 35 yaşında iken 50 yaşında bir insan gibi bir dış görünüme sahip olduğu anlatılmaktadır. İnsan fiziğinin değişmesi ancak uzun yıllar sonucu gerçekleşen bir durumdur bununla birlikte zihinsel yorgunluk da dış görünüşün değişmesine olumsuz anlamda neden olmaktadır. Saniye'nin içerisinde bulunduğu durum tam olarak bunu ifade etmektedir. Bir birey olarak düşüncelerinin, isteklerinin hiçbir biçimde önem arz etmediği, ablasının evden kaçınca bu defa daha da kötü bir duruma düştüğü anlaşılmaktadır. Eğitim hakkı her bireyde olduğu üzere engellenemez bir haktır. Feminizm'in dile getirdiği temel problemlerden biri de kadınların bilinçlenmesindeki yetersizlik ve eğitim hakkıdır. Okuyan, bilinçlenen bir kadına hükmetmek mümkün olamayacağından, önce kadının eğitim hakkı elinden alınmaktadır.

Saniye'nin varoluşsal sızılarına dair eserde yer alan şiirlerden biri aşağıdaki gibidir:

“...Yoksam ben

Varmışım gibi

Canlıymışım gibi

Neden acıyor yüreğim

Yaş akıtıyor gözlerim

Hani adamın biri

Televizyonda

Hem de devletin kanalında

Bağırıyor
Duymayanlara duyuruyor
Diyor ki adam
İnsan hakları
'Haklarına sahip oldukça
Vardır insan'
Karıştı kafam iyice
Var mıyım? Yok muyum?
Anlamadım doğrusu
Çıksın da karar versin
Anlayan birisi” [42]

Feminist bağıntı çerçevesinde ele alınan dizelerde Saniye varlığından dolayı şüphe duymaktadır. Duyduğu acılardan ötürü bu düşüncelerini dile getirmiştir. İnsanların yalnızca insan olarak dünyaya gelmesinden dolayı sahip olduğu birtakım hakları mevcuttur. Bunlardan birisi de yaşama hakkıdır. Saniye sadece insan olarak sahip olduğu hakların birçoğunu bilmediğinden ve gerek evlenmeden önce başlayan, gerekse evlilik hayatında devam eden yoğun baskı ve şiddetten dolayı kendi yaşantısının gerçekliğini sorgulayacak duruma gelmiştir.

Kitapta bizzat Saniye'nin ağzından dökülen şu sözler dikkat çekmektedir:

“Aslında kimseden bir şey istediğim yoktu. Ben sadece el konulan değerlerimi, özgür ruhumu geri almak istiyordum; hiçbir bedeli olmayan, yücelerden yüce ruhumu ...”

[42]

Saniye'nin yaşadığı tüm zorlu süreçlere rağmen hiç kimseden herhangi bir beklentisi olmadığı, kadın olarak sahip olduğu gayet olağan hakları ve özgür iradesini ne denli çok istediği gözler önündedir. Bu cümlelerin ardından eserde yer alan şiir dikkati çekmektedir:

*“Gönlümde öyle özgürüm ki
Kimseler tutsak edemez beni
Beynime çivi gibi çakılmış
Ne etseniz sökemezsiniz
Beni tutsak edemezsiniz
Hürriyetimi alamazsınız
Belki yok işim gücüm
Öyle sanıyorlar
Çok çalışıp yorulsam da
Bir değer koymuyorlar
Kadir kıymet bilmiyorlar
Haksızlığın hukuksuzluğun
Ağır yükü omuzlarımda
Hasta ediyorlar beni, acı veriyor bana
Bir ben değilim ki hakları elinden alınan
Bir değil, binlerceyiz
öyle saklı gizli yerlerde değiliz
Hep orta yerdeyiz ...” [42]*

Saniye'nin özgür olduğu tek yerin sadece kafasının içi olduğu ifade edilmektedir. Oysa insan özgür doğmuştur ve her yerde özgür olmalıdır. Feminizm açısından

bakıldığında kadın tutsak olmamalı, yaşantısında rahat ve özgür bir biçimde hareket edebilmelidir. Sosyal hayatta kısıtlanmış ve mahpus biçimde yaşantısını sürdüren bir kadın tipi kabul edilemez. Şiirin son kısmında yer alan ‘ *bir değil binlerceyiz/ öyle saklı öyle gizli yerde değiliz/ hep orta yerdeyiz...*’ ifadeleri aslında dünya üzerinde mevcut bütün kadınlara ithafen kurulmuş cümlelerdir. Saniye dünyada haksızlığa uğramış tek kadının kendisinin olmadığını bilmekte ve tüm kadınlar için konuşmaktadır.

Dilbilimsel açıdan bakıldığında, deyim yine ön plandadır. Şiirin içerisinde yer alan ‘*tutsak etmek*’ deyimi; herhangi bir canlıyı kendine bağımlı hale getirmek anlamı taşımaktadır. Yine şiirde ‘*kadir kıymet bilmek*’ bir şeyin, birinin değerini ve önemini bilmek gibi anlamlara gelmektedir [45]. Saniye’nin “*tutsak edemezsiniz, sökemezsiniz, alamazsınız*” sözlerinde bir meydan okuma, davasında direnme, teslim olmama, karşı çıkma ifadeleri vardır. Toplumun kadına karşı olumsuz tutumunu da “*bir değer koymuyorlar, kıymet bilmiyorlar*” sözleriyle dile getirmektedir.

Kitabın ilerleyen kısımlarında bu defa düzyazı olarak ele alacağımız Saniye’nin bizzat ağzından dökülen cümleler feminizmin temel problemlerinden birini yansıtmaktadır. İfadeler şu biçimdedir:

“Ben örneğin, onun sadece cinsel zevk aracıyım; yatakta birlikte olurken bile beni insan olarak görmüyor, asla yüzüme bakmıyor. İşini bitiriyor, sırtını dönüyor. Ona ait bir nesneyim yani ... İşte benim bütün kavgam buydu. “Ben senin zevk aracın ya da bir nesne değilim. Ben insanım, diyordum.” [42]

Feminizm anlayışı kadının yalnızca cinsel tatmin aracı olmasına karşı çıkmıştır. Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada kadınlar genelde yalnızca cinsel ihtiyaçları

gidermek amacıyla kullanılan bir araç gözüyle görülmüştür. Türk toplumdan var olan bu köhne zihniyet Saniye ve eşi arasında da gerçekleşmiştir. Feminizm anlayışı kadın bedeninin kesinlikle bir eşya, obje olarak görülemeyeceğini dile getirmekte kadınların kullanılmasına özellikle de cinsiyeti üzerinden kullanılmasına karşı çıkmıştır. Kadınlar bedenleri üzerinde yalnızca kendilerinin sahip olduğu haklara haizdir. Eril hakimiyet kadınların bedenini kullanmanın yanı sıra bu konuda iki yüzlü biçimde davranmaktadır. İhtiyaç hissettikleri esnada kadın bedenini yüceltirken diğer taraftan kadın varlığını ve bedenini aşağılamaktadır.

Eserin ilerleyen kısımlarında Saniye'nin yaşama karşı içerisinde hep bir umutla yaklaştığı görülmektedir. Saniye'nin AÇEV'e başvuru yaptığı, başvurusunun olumlu yanıtlandığı, gönüllü öğretici olarak bu kurumda çalıştığı, birçok eğitimsiz kadına dersler verdiği hatta bu aşamadan sonra gerek ülke içerisinde gerekse ülke dışında seminerler düzenlediği anlaşılmaktadır.

Saniye'nin haklı mücadelesi bir yandan diğer insanlar için bir yandan da evliliğinden dünyaya getirdiği çocukları içindir. Saniye, hayata karşı dik bir duruş sergilemiştir. Yaşadığı acılara çocukları için katlanmış ve başına gelen her kötülükten sonra bir kat daha güçlenmiştir. Eserde Saniye'nin ağzından dökülen şu cümleler dikkati çekmektedir:

“Gördüğüm manzara korkunçtu. Her ceza kadın için ... Ya koyun, kuzu olup kurda kuşa kasaba yem olacaksın ya da, "ben bir insanım" deyip insana yakıştır şekilde savaşıyorsun. Benim annem kendisi için hiç savaşmadı. Sanki hayatını başkalarına hibe etti. Ben de öyle yaptım ama mücadelemi de sonuna kadar verdim. O üç masumun suçu, üç yavrumun hiçbir günahı yok... Ben onlara sormadım bu dünyaya gelmek ister misiniz diye. Sorsaydım belki de "hayır" diyeceklerdi. O nedenle onlar için her şeye katlandım ...”

Görüldüğü üzere Saniye haklı duruşundan ve direnişinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Ömrü zorluklarla ve genellikle başkalarının baskısı altında geçse dahi mücadelesini sürdürmüş ve dünyaya getirdiği çocukları için direnişini devam ettirmiştir. Feminizm anlayışı kadınların her durumda haklarını savunmalarını, haksızlıklar karşısında bilinçlenmelerini istemektedir.

Saniye'nin yaşamında istemediği durumlara maruz bırakıldığı birçok değerini yitirdiği kendi dünyasında kocasının ona bir köle gibi davrandığı ve tüm bunlara rağmen haklı duruşundan vazgeçmeyip ayakta kaldığı şu dizelerden anlaşılmaktadır;

“...Yine de ayakta kaldım

Ama çok şeyler kaybettim

Umutlarımı kaybettim

İstemediğim şekilde yaşadım

Kocamın egemen olduğu

Benim hâlâ bu zamanda bile

Kölelik devrini yaşadığımı

Görüyorum, üzülüyorum

Çok dayaklar yedim de

Yine de uslanmadım

İlle de haklarımı aradım.” [42]

Saniye kölelik devrini yaşadığından bahsetmiştir. Kölelik kavramı; hürriyet hakkına sahip olmayan, başkalarının hükmü altında bulunan ve para ile alınıp satılan kişiler için kullanılan bir kavramdır. Saniye'nin yaşantısı göz önünde bulundurulduğunda şiirde kullandığı bu kavramın abartı olmadığı görülmektedir. Çocukluğunda ailesinden ve çevresinden gördüğü eziyet, evlilik hayatında ise kocasından dolayı

yaşadıkları bu durumu destekler niteliktedir. Feminist anlayış, kadının köleleştirilmesine ve bu sayede kullanılmasına son derece karşı çıkmıştır. Kadının özgür kılınması, yaşantısında özgür iradesi ile hareket edebilmesi feminizmin temel prensiplerindedir.

Eril iktidarın hayatın neredeyse tüm alanlarında tahakküm ettiği su götürmez bir gerçektir. İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze dek devam erkek hakimiyeti kadın varlığına ve bütünlüğüne zarar vermekte ve onları birer köle hâline getirmektedir. Feminizm anlayışına göre; sosyal yaşantıda kadın ve erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için sosyal adalet cinsiyet ayrımı yapılmadan yürütülmelidir. Erkeklerin sahip olduğu her olağan hakka kadınlar da sahip olmalıdır.

Kitabın ilerleyen kısımlarında Saniye'nin eşinin ölümünden sonra söylediği sözler dikkat çekicidir:

“Hani eşim varken tutsağım diyordum. Şimdi ise özgürüm, beni tutsak eden yok ...”

“Özgürüm güya

Şimdi şaşkınım özgür olmaktan

Korkuyorum adım atmaya

Hani özgür olunca ben coşacaktım

Sevincimden oradan oraya koşacaktım

Kutlayacaktım özgürlüğümü doyasıya

Ne bu korku

Nedir bu görünmeyen tutsaklık

Korku, baskı. ...” [42]

Saniye eşi ölmeden önce yaşadığı tutsak hayatını kabullenmiştir. Eşi öldükten sonra ölümün insan hayatında oluşturduğu etki ile özgür biçimde olmasına inanamamış şaşırmıştır. Yıllardır süren acılı yaşam biçimi son bulunca Saniye ikilem içerisinde kalmıştır. Özgür bir biçimde yaşamına devam edecekken bu hâlden dolayı da bir taraftan korku dolu duygular yaşamaktadır. Yıllar yılı süregelen baskıcı, şiddet dolu yaşam biçimi Saniye'nin hayatında derin izler bırakmış mutlu olacağını düşünürken bir anda korkmaya başlamıştır. İnsan hayatında yaşanan olayların bir anda kaybolamayacağı, hayatı boyunca izler bırakacağı Saniye'nin durumundan da anlaşılmaktadır. Kadınlar yaşam hakları onlara zulmeden kişilerin ölümünden sonra dahi devam etmektedir. *Evlilik cehennemini yine de sığınılacak bir liman olarak görüyordum.*(s.166). “*Yoksa toplumun kınama cezasına çarptırılırsın*”. Bu kez de toplumun, törenin, geleneğin baskısının korkusu var. Toplumun dul bir kadına bakışının ürküntüsünü yaşamaktadır. Töre kurbanı olan kadınların sayısı da az değil.

4.2 Betimlemeler

Betimleme, varlıkların belli başlı özelliklerini tanıtarak okuyucunun gözünün önünde canlandırılmasıdır. Betimleyici anlatımın amacı okuyucunun farklı duyularına hitap ederek anlatılan varlıkla ilgili izlenim oluşturmaktır.

Kocaana (babaanne) Hakkında:

Kocaanam da çok azimli, güçlü, kararlı, yani anlayacağınız hükümet gibi kadındı.

Aldığı karardan asla geri dönmezdi. (s.21)

Evin tek hâkimi ve yöneticisi kocaanamdı, her şey ondan sorulurdu. (s.22)

Dedem öldüğünde 45 yaşındaymış, o kadar çok tarlayı muhafaza etmiş ki kocaanam... o kendi malını kimseye kaptırmamış, kadın başına ekip biçmiş üstelik de.

Kendisi yapıyormuş her işini... çok sevimli kadındı kocaanam bir fesi vardı başında.(s.22)

Bir de aile büyüğümüz

Yürekli mi yürekli

Osmanlı kadın derler ya

Öyle biriydi işte (s.24)

Bu betimlemelere baktığımızda, döneminin ağır yaşam koşullarına karşın, babaannenin güçlü, üretken, sözünü dinleten bir hanım olduğu anlaşılmaktadır. Bir Kadın Bir Ses'in kahramanı Saniye'ye örnek olabilecek bir **erkek** kadın.

Hatun Anne Hakkında:

Hatun anne Saniye'nin babasının ilk eşidir. "Hatun annem çok önemli bir kadın ancak eşinin üzerine kuma getirmesiyle dünyası kararıyor. Kocasının üzerine evlenmesini bir ihanet olarak değerlendiriyor, bu ihaneti yediremiyor kendine. Dayanabildiği kadar dayanıyor, sonra terk ediyor evi. (s.19)

Annemin yanibaşındaki Hatun annem onurlu bir savaş vermiş ve bu savaşta ağır bedeller ödemiş; ama ödetmiş de... bence yaşadığı topluma çok öndemli bir ders vermiş; "Bir erkek iki kadınla evli olmamalı..." Bunu öyle inatçı bir tavırla koymuş ki ortaya, bundan sonra ailemizde hiçbir erkek ikinci evliliğin konusunu açmaya cesaret bile edememiştir. (s.20)

Onur savaşı veren bir kadın olarak, Hatun anne de Saniye için örnek bir kadın.

Babası Hakkında:

Yediden yetmişe seviyorlardı babamı, ondan yaşça büyükler bile yalnız adını söylemezler, Eyüp Efendi derlerdi, babamı bilgili kabul ediyorlardı. Bir iş yapacakları zaman danışırlardı. (s.19)

Kız erkek ayırmadan severdi çocuklarını (s.26)

Kızının okumasında teşvik edici bir rol oynamıştır. (s.33)

Babam şehir hayatını çok severdi... her zaman takım elbiseyle gezen, kitap gazete okuyan, tam bir şehirliydi o ve bence şehir kültürünü köye taşıdı o. (s.39)

Babam da çok sözünde durun bir insandı... bir söz verdikten sonra ne olursa olsun yapar. (s.41)

Babam beni çok kolluyordu. (s.45)

Çok güveniyor bana, yetki veriyor. “kızsın, yapamazsın” demiyor hiçbir zaman. (s.46)

Benim canım, harika babamın onlara şöyle dediğini duydum: “Çocuğumu suçlayamazsınız! Benim evimde bir sürü dini yayın da var. O zaman beni de aşırı dinci diye götüreceksiniz!”(s.50)

Saniye’yi yetiştiren babanın okuyan, bilgili ve dürüst bir kişi olması, kızını kollaması, kızının cesaretini kırmaması, kız erkek ayırt etmeden çocuklarını sevmesi, kızını okutmak istemesi de, Saniye’nin kendine güvenli, hakkını arayabilecek,

gerektiğinde başkaldırabilecek güçte bir birey olarak yetişmesini sağlıyor. Eğer böyle bir babanın kızı olmasaydı Saniye, sesini yazarak da başkalarına duyuramayacaktı.

Kocası Hakkında:

Anlayışlı değildi ama dürüsttü eşim, yalan da söylemezdi. (s.154)

Hayatı boyunca yalanı sadece bana söyledi, başkalarına asla söylemedi. Dışarıda insanlara çok dürüsttü, çalışkandı, hiç kimseye borç yapmadı örneğin, hiç kimseyi arkasından söyletmedi... kimsenin sofrasına davetsiz oturmadı, kimseden bir şey yemedi, kullanmadı kimseyi benim dışımda... yani anlayacağınız benim dışımda kimseye zarar vermedi. (s.155)

Yaşamaksa bu sekiz on çocukla, başımda bir de zebani gibi kocayla. (s.65)

Dışarda çok aranan, sevilen, sözü-sohbeti olan biriydi. İnsanlar onunla bulunduğu ortamda hiç sıkılmazlardı, yani sadece bizimle iletişimi farklıydı. (s.89)

Yüreğindeki bu büyük sevgiyi bizim dışımızda rastladığı her insana sunmuş ve bugün ölümünden dört yıl sonra bile onu tanıyanlar sevgiyle rahmetle anıyorlar: İyi arkadaş, iyi komşuydu; çocukla çocuk, büyükle büyük olurdu. Biz onu asla unutmayacağız. (s.155)

Çapkın ve beni kale almıyor, aldatıyor, üstelik yasaklarla, baskılarla yaşıyorum. (s.73)

Ağzı çok iyi laf yapıyordu. Benimle hiç konuşmuyordu; ama dışarıda çok nazik, yol yordam bilen, saygılı bir adamdı. Öyle her kadınla da konuşmazdı. Kendine uygun, cinselliği ön planda tutan kadınları tercih ederdi. Cinsellik onun için yemek içmek kadar önemliydi. (s.73)

Yukardaki betimlemelere göre, Saniye'nin eği toplumun istediği değerleri taşıyan bir koca; kadına bakışı ve ona tavır ve tutumları da yetiştirme biçiminden kaynaklanıyor. Kazak erkek tipi olmamak için belki de istemeden eğine kötülük yapıyor.

Ayşe Anne Hakkında:

Altı çocuklu bir eği olan Eyüp Efendi ile iki çocuklu on dokuz yaşındaki genç kadın Ayşe evleniyorlar. (s.23)

Ders çalışıyor, okumayı seviyor; okuyacak, büyük adam olacak benim kızım diyordu. (s.33)

Saniye Hanım Hakkında:

Ufak tefek boyum, kısacık saçlarım, tatlı sert duruşumla yoluma devam ettim. Bir genç kızın inceliklerinden de yoksundum. (s.47)

Diğer kızlar gibi olmadığı için, giyim kuşamıyla da Saniye Hanım toplumdan dışlanmıştı.

...daha çok itiliyordum. Hatta kılık kıyafetim, hal ve hareketlerim daha çok suçlanmama neden oluyordu. “Terörist kılıklı” diyorlardı bana. Ben dediğim gibi kız gibi bir kız olmadığı için –saçlar üç santim, ayağında bir asker botu, kaşlar çatık-gece bile gidip benden bir yaş küçük kardeşimi alıyordum iş yerinden.(s.49)

Benim solculuğum, komünistliğim; Yaşar Kemal, Nazım Hikmet ya da Fakir Baykurt'un Tırpan'ı gibi kitaplar okumamdan kaynaklanıyor. (s.49)

Erkek Fatma olarak yetişen Saniye'nin, Bir Kadın Bir Ses'te görünüş olarak betimlenmesi, onun psikolojik durumunu, yaşam felsefesini de yansıtmaktadır.

4.3 Söz Sanatları Sayılabilecek Anlam Olayları

Sözceler incelenirken, sadece yapısal olarak bakmak yetmemekte, sözcelerin anlam boyutunun da ele alınması gerekmektedir; bu sebeple, söz sanatlarına da bu çalışmada yer verilmiştir.

4.3.1 Benzetmeler

Benzetme gündelik dilde olduğu kadar, edebî dilde de sıklıkla başvurulan anlatımın etkisini güçlendiren, anlatılan olguları somutlaştıran bir söz sanatıdır. Benzetme, kavramlar ve nesnelere arasındaki yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birinden söz ederken diğerinin anılmasıdır. [48]

Okul müdürümüz Nedim Gülcü hiç evlenmemişti ve tüm çocuklar onun çocukları gibiydi, Hababam Sınıfı'nın Kel Mahmut'u gibi...(s.28)

Kız gibi olursam tutsak olurum. (s.48)

Ahıra konmuş hayvan gibiydim. (s.157)

Eşimle ilişkimiz eziyet etmeyi seven gaddar bir gardiyan ile mahkum misali, ben müebbetle mahkûm bir suçlu gibiyim. (s.105)

“gibi” ilgecinin yerine “misali” sözcüğü kullanılmıştır.

İçki ailemizin içine giren korkunç bir eşkiya gibiydi. (s.111)

4.3.2 Aktarmalar

Benzetmelerde olduğu gibi, anlatılmak istenen kavram, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır; böylece gösterge yeni bir anlam kazanır. [49]

4.3.2.1 Deyim Aktarması, Eğretileme (Alm. metaphor, Fr. metaphore, İng. metaphor)

En eski söz sanatlarından biri olan ve hemen hemen dilin her alanında kullanıldığını gördüğümüz eğretilemeyi, iki nesne ya da kavram arasındaki benzerlik ilişkisine, benzer anlam özelliklerine dayanarak birinin adını diğerine aktarma olarak tanımlanabilir. [48]

Taş ol(up) baş yar- (s.157): Bir işe yaramak, yararı dokunmak.

Acılara gömül- (s. 150): Acı veren anlarda zihinsel olarak saplanmak.

Onuru kırıl- (s.156): Hakaretvari sözlere maruz kalmak.

Altını üstüne getir- (s.137): Her yeri aramak.

Dil dök- (s.134): İkna mahiyetinde konuşma yapmak.

Doğadan İnsana Aktarma

taş kesil- (s.114)

insan seli (s.89)

Hayvandan İnsana Aktarma

yuva kur-(s.62)

boğuş- (s.127)

İnsandan Doğaya Aktarma

gelindi dağlar telli duvaklı (s.29)

İlaç gibiydi doğa / havada güneş göz kırpmıyor. (s.44)

4.3.2.2 Somutlaştırma

Deyim aktarmalarının büyük bir grubunu somutlaştırmalar oluşturur. Kimi ad aktarmasıyla kurulan deyimler de somutlaştırmanın örneği olabilmektedir.

Boyun bük- : Annelerinin olmayışı boyunlarını büktürdü. (s.20)

Kanatlarının altına al- (s.58)

Tepemden aşağı kaynar sular döküldü. (s.56)

Tatlıya bağla- (s.49)

Ağır hasta(s.12)

Tatsızlık (s.12)

4.3.2.3 Ad Aktarması

Düz değişmeceyi, bir benzetme amacı olmaksızın, belirtilmek istenen kavramı kullanmadan, onun yerine, onunla ilgisi, onunla arasında neden, mekân ya da zamana

zamana dayalı anlamsal bir ilişki olan başka bir kavramı kullanılması olarak tanımlayabiliriz. [48]

Son yolculuğuna uğurla-

Dil dök-

4.3.3 Biçimsel Sapma

İşte Doğan Bey “-mış gibi” bir doğum tarihim var yani. (s.26) Bu örnekte bağımlı biçim birim { -miş } bağımsız bir biçim birim gibi kullanılmıştır.

4.4 Söz Varlığı

Söylem çözümlemesi, disiplinler arası bir çalışmadır. Söylem bilimin kapsamında biçem (üslup) de bulunur. Biçem de söz varlığının incelenmesini gerektirir. Söylem her ne kadar sözcüyü ilgilendirse de bu sözcelerin yapısında bir dilin söz varlığının birbirleriyle ördüğü bütün ve bunların nasıl harekete geçirildiğini betimlemek de önemlidir. Bu bakımdan bir metnin söylem çözümlemesini yaparken söz varlığının da anlam ve biçim açısından incelenmesi gerekmektedir.

İkilemeler

İkilemeler hem cümle anlambilimini hem de sözcük anlam bilimini ilgilendirmektedir. Aşağıdaki aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikileme de cümlede çokluk kavramı vermektedir.

“Ben köyümü çok çok seviyorum.” (s.44)

“Söke söke aldığımızda / bitecektir ancak kavgamız”(s.84)

-er –mez ortaç ekleriyle kurulan *ister istemez* ikilemesi “zorunlu olarak, elinde olmadan; yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak” anlamlarını kazanmıştır.

“okuyup yazan insan bile bana, “daha ne istiyorsun?” dedi. İnsan ister istemez etkileniyor, o gece çok düşündüm”(s.95)

4.4.1 Deyimler

Deyimler genellikle birden fazla sözcükten oluşan, yapısındaki sözcüklerin birinin eş anlamlı olsa bile başka bir sözcükle değiştirilemeyeceği, genellikle sözcüklerin birinin veya birkaçının değişmece anlamı taşıdığı sözcük dizeleridir [48]. Deyimler daha çok mastar öbeği biçiminde kurulmuştur. Anlam açısından da deyim aktarması ve ad aktarmasına dayanır. Zaman zaman benzetmeye dayalı deyimlere de rastlanır.

Ayakta kal- (s.135) : “Zor şartlara karşın hayatta kalmak.”

Kalıba sok-(s.97): “İstenilen hale gelmek”

Aklı er-(s.173): “Tahmin edememek, ne anlama geldiğini bilmemek.”

Ortalıkta kal- (s.85): “Gidecek yerinin olmaması.”

Gücüne git-(s.54): “Yapılan bir davranışın ya da söylenen sözün onur kırıcı, üzücü nitelikte olması.”

Kanatları altına al-(s.23): “Korumak.”

Bağrına taş bas-(s.23): “Dayanmak.”

İçi kan ağla-(s.23): “Çok üzgün olmak .”

(Biri)nin arkasında ol- (s.12): “Desteklemek, destekleyici olmak.”

“ Arkanda biz varız. ”(s.12)

Biri bin para ol- (s.130)

Yol yordam bil-(s.73): “Usul bilmek.”

Dil dök-(s.73)

Kucak aç- (s.116): “İyi niyetle kabul etmek.”

Kafasına yat- (s.103): “Bir fikri ya da düşünceyi mantıklı bulmak.”

Hayata tutun- (s.108): “Zorluklar karşısında pes etmemek.”

Oh çek- (s.111): “Rahatlamak.”

Boyun bük-: “Annelerinin olmayışı boyunlarını büktürdü” (s.20)

Boynunu bükmek: “Acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak.”

Renk verme-: “Aslında tehditlerinden korkuyorum ama yine de renk vermiyorum.”(s.68): “Belli etmemek.”

zehir zıkkım et-(s.186): “Haram etmek, beddua anlamında.”

Sırtı pek, karnı tok ol-(s.95): “Geçimi iyi, para sıkıntısı olmayan kişiler için kullanılır.”

Kan kustur- (s.86): çok eziyet çektirmek.

4.4.2 Atasözleri

Kalıplaşmış sözlerin deyimlerden sonra en büyük bölümünü oluşturan atasözleri, kuşaktan kuşağa aktarılan, uzun yıllar boyunca edilinen deyimlere, gözlemlere dayalı yargıları genel kural, bilgece düşünce veya öğüt olarak aktaran kalıplaşmış özlü sözlerdir. [48]

Allah’a kul gerekirse yaşatır. (s.78)

Karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etme. (s.83)

Yavuz hırsız ev sahibini bastırır.(s.67)

Yılan eğilir, büğrülür, gelir evini bulur. (s.68)

Atasözlerinde de toplumda erkeğe verilen değer yansıtılmaktadır.

Komşun seni var sever, kocan seni sağ sever. (s.12)

Er ekmeği, meydan ekmeği. (s.21)

Demir ıslanmaz, deli uslanmaz. (s.131)

Kol kırılır, yen içinde kalır(s.179)

4.4.3 Özgün Söyleyiş

Kararlıydım. Rüzgârın önünde bir yaprak olup savrulmayacak, ulu bir çınar olup kök salacaktım, aldırmayacaktım hiçbir fırtınaya...(s.83).

4.4.4 Halk Dilinden Geçmiş Öğeler

Bir kadın Bir Ses kitabının söz varlığı içinde halk ağzından geçmiş sözler de bulunmaktadır. Bunlar arasında tek sözcük olduğu gibi, söz öbekleri ve cümle niteliğinde olanlar da vardır.

“**Bacı**”(55) kelimesi Türk toplumunda erkeklerin ve kadınların, kadınlara karşı kullandığı kız kardeş anlamında, erkeklerin iyi niyet göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Sana yardımcı olacağım... Ben seni bacı gibi görüyorum.”(s.55)

cere çekmek kullanılan bir tedavi yöntemidir.

küşne “*kara burçak*” anlamında kullanılır.

orucum “*oruçluyum*” anlamında kullanılır.

cingan “*çingene*” anlamında kullanılır.

bahta bakan “*bukelemun*” anlamında kullanılır.(s.30)

şelek “*sırtta taşınan yük*” anlamında kullanılır.(s.25)

kel tarla için “*çıplak*” anlamında kullanılır.(s.25)

aşhana “mutfak” anlamında kullanılır. (s.32)

kocaana “*büyükanne, nine*” anlamında kullanılır. (s.19,26...)

4.4.5 İletişimsel Sözcükler

İletişimsel sözcüklerin önemli bir özelliği, kültürel boyutlarıdır. Kalıp sözcükler, deyim ve atasözleri gibi, hem ilgili dilin kültürüne ilişkin birçok özelliği yansıtmakta, hem de gerek kullandıkları durumlar, gerekse de kullanım biçimleri açısından, ilgili kültürlerle sıkı bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. [48]

Ölüm var kalım var. (s.21)

Kadınlara sorarsanız, “Allah kimseyi çıktığı kapıya göndermesin” derler.(s.69)

4.4.6 Argo

Kullanılan ortak dilden ayrı olarak, bir toplumun içinde değişik gruplarca kullanılan sesbilgisi, yapıbilgisi, sözdizimi ve anlam bakımından çeşitlilik gösteren dili ve sözlük dağarcığıdır.

Defol git (s.13)

Kıçıyla başıyla sizin olsun!(s.67)

Palavra atmak (s.94)

Numara çekmek (s.94)

Ayrılık acısı çok koydu. (s.128)

4.4.7 Yabancı Ögeler

Toplumlar arası ilişkiler sözcük varlığı üzerinde etkili olmaktadır. Bir dilden diğerine sözcük geçişi de görülebilmektedir. İncelediğimiz metnin söz varlığı içinde yabancı ögelere de rastlanmıştır. Aşağıda birkaç örnek vermekle yetinildi.

Şantaj (Fr.) tehdit yoluyla korkutma (s.56)

Arbede(Ar.) kavga gürültü, patırtı (s.13)

Avantaj (Fr.) üstünlük sağlayan şey (s.102)

Nankör (Far. Nan-kür) kendisine yapılan iyiliği bilmez, iyilikten anlamaz. (s.73)

4.4.8 Kip ve Kiplikler

Anlama ve anlamlandırma konusunda insanın eylemlerini bir kalıba sokarak anlatımı basitleştirmek noktasında dilbilgisel biçim gibi anlamlara sahip olan kip temel bir işlev görür. Fakat, konuşur ve dinleyen arasındaki karşılıklı bildirim gerçekleşmesinde sadece yapı yetmemekte, anlam da işin içine dâhil olmaktadır. Bu bağlamda kip kadar kiplik de anlamlandırma sürecinin tarzı için belirleyici bir rol oynar.

“Tabii en önemlisi ortaokula yazılmayı hak etmişim. *Dünyada benden mutlusu var mıydı...*”(s.41) “...Yoktu anlamı” çıkmaktadır. Biçimce olumlu soru cümlesi, anlamca olumsuzluğu yansıtmaktadır. Bu cümlede mutluluğun derecesi ifade edilmiştir.

“Bu dikkat bir taşıt için değil, o zamanlar taşıt *ne gezer*”...(s.169) Bu örnekte soru sözcüğü *ne* ile geniş zaman çekimine girmiş *gezmek* fiili cümleye olumsuzluk anlamı katmıştır.

“*Varsın öyle olsun, adamın bir bildiği vardır.*” (s.181) Bu örnekte emir kipiyle kurulmuş söz öbeği anlatıcının ruhsal durumunu yansıtmakta, bir olayı, durumu kabullendiğini göstermektedir.

“*Konuşamam, düşünemem gönlümce/ Başkaları düşünür/ Konuşur başkaları*” Bu örnek, Türkiye’de bir kadın olarak dünyaya gelmenin, kadın yaşantısının daha başlangıcında olumsuz bir durum olarak addedildiği anlaşılmaktadır.

4.5 Söylem

Söylem, dil kullanımının kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınmasıdır. Söylemin anlaşılması için temel kavramlar, yapı, işlem, bağlam, bağıntı, iletişim yetisi ve dil kullanımı kavramlarıdır. Bu kavramların açıklanmasında değişik bilimlerden yararlanılabilir ama dilbilim bu bilimlerin odağı durumundadır, çünkü insan iletişiminin en etkin aracıdır dil: öyleyse dilbilim kavramlarının uzağına düşmüş bir söylem incelemesi eksik kalacaktır. [50]

Dil bireysel olarak kullanılsa da toplumun kültürünü yansıtır. Dili kullanan “*metin üreticisi*” her birey, dile yerleşmiş düşünce ve değerleri başkalarına aktarır. Dil ile düşün yapısı arasındaki bu eyleşimden (diyalektif) metin çözümlemesine düşün yapısı boyutunun eklenmesi zorunluluğu doğar. Sözcelerin yapısı ele alınırken derin yapı da betimlenir.

Bir Kadın Bir Ses adlı kitabın, anlatıcısı kitabın kahramanı Saniye Hanım'dır. Kitabın başından sonuna kadar Saniye içinde bulunduğu toplumun kadına bakışını, bu bağlamda çektiği sıkıntıları, gördüğü baskıları, hiçlenişini, çaresizliğini, dinlediği hakaretleri, aşağılanan kadını; tek başına direnişi, dik durmaya çalışışı, isyanları anlatmaktadır. Saniye Hanım'ın söylemi yalnızca feminist bir söylem değil, aynı zaman eleştirel sözlerdir. Aşağıda bu feminist ve eleştirel söylemin eleştirileri kitaptan örnekleri gösterilmeye çalışılacaktır.

Kadını ezer ama kadınsız da edemez. (s.173)

Kızımı arkamdan yürütmem. (s.169)

Köyün sahibiydi erkekler. (s.168)

Boğa, hükümdarıydı ineklerin. (s.168)

4.5.1 Erkek Söylemi

Aşağıda verilen bazı örneklerde, erkeklerin kullandığı cümleler yer almaktadır. Bu örneklerde de görüldüğü gibi erkek üstün ve yüce olarak kendini yine kendi ağzından tasvir etmektedir. Fakat belli başlı noktalarda yine aşağıda gördüğümüz örneklerde kadınların da erkekleri üstün tuttuğu ve erkek söylemine katıldığı karşımıza çıkmaktadır. Büyük ve yüce olmanın erkeklik ve adamlıkla bir alakası olduğu yine erkekler ve kadınlar tarafından açık bir dille ortaya konmuştur.

Döverim de söverim de. (s.13) –azarlama, paylama

Bu evin erkeği benim. (s.13)

Erkek adam, iki kadın çok mu? İkisine de gül gibi bakar. (s.22)

Büyük adam olacak benim kızım (s.33)

Kadın ol da beni eve bağla! (s.73)

Ben erkeğin âlâsıyım, evliya gibi adamım. (s.74)

Bana yazık oldu, senin gibi nankör kadına düştüm. (s.74)

Sen kadınsın, ben erkeğim (s.98)

Ben istediğimi yaparım, siz yapamazsınız. (s.101)

Ben erkeğim, istediğim gibi olmazsa işte böyle haddini bildiririm. (s.112)

Bunlar benim görevim, seninki de susup oturmak. (s.94)

4.5.2 Göz Dağı Verme

Verilen cümledeki göz dağı, kadının, kadını erkekten korurken verilmiş bir göz dağıdır. “*Sahipsiz mi sandın*” derken sözde soru cümlesi kullanılmıştır. Cevap beklenmemiş ve kadının korumasız olduğu düşüncesiyle mi erkeğin rahatça tahtitler savurduğunu vurgulamıştır. Kadının sahibi, kadının kendisidir, nitekim kadına bir şey olacak olursa da peşine düşecek insanlar olduğu yansıtılmıştır.

Kimi öldürüyorsun sen, sahipsiz mi sandın, ne suçu var benim ablamın? (s.107)

4.5.3 Tehdit Etme

Verilen cümlelerde, erkek kadını açıkça ve gizlemeden ölümle tehdit etmektedir. Diğer örnekte ise; kadının görüşü hiçe sayılarak, asıl önemli olanın erkeğin kadına yapacaklarının olduğu görülmektedir. Kadının erkeğe karşı verdiği kararda pişman edileceği açıkça göze çarpmaktadır.

Seni öldüreceğim! (s.107)

İyi, sen bilirsin, gitme, ama sana öyle bir iş yapacağım ki, bin pişman olacaksın...(s.68)

4.5.4 Kendini Beğendirme ve Kabul Görme İsteği

Kadın, kendine olan özgüvenini giderek kaybetmiş ve problemin kendisi olduğunu düşünmeye başlamış bunu, yani kendini değiştirme düşüncesine kapılmıştır. Kendisini beğendirmek istemektedir. Diğer bir örnekte ise önemsenmenin kadının duygusal tarafını okşayışı görülmektedir. Gayet olağan bir durumdan çıkarım yapılarak, kadın kendini önemli, sevilen ve önemsenen biri olarak görmeye çalışmaktadır, oysa buna gerek olmadığını zaten kendi kendinin gayet değerli olduğunun bilincinde bir kadındır.

Süslü kadınlarla beraber olmak istiyorsan ben de gidip süsleneyeğim. (s.93)

Ben evde yoktum. “Amca bu balıkları arkadaşım Saniye için getirdim” demiş. Ailemin hoşuna gitmiş. Benim de hoşuma gitmişti arkadaşım tarafından önemsenmek.(s.48)

4.5.5 Çaresizlik

Verilen örneklerin tümü kadın ağzından çıkmıştır. Toplumda kadının erkekten çok daha fazla çaresiz hissettiği yansıtılırken kadınların yine avuntu bağlamında kadere sığındığı görülmektedir. “*Yapamadım, edemedim*” ifadeleri bir erkek tarafından neredeyse hiç duyulmazken, kadınların ağzından sıkça duyulmaktadır. Yüklem olumsuz eylemlerde kullanılan *u-mak* yardımcı eylemiyle kurulmuştur. Bu *u-mak* yardımcı eylemiyle kurulan olumsuz birleşik eylem güçlüğü ve çaresizliğin bir ifadesidir.

Bu benim kaderimmiş, elden ne gelir... (s.120)

*Bizim köyde kızların evlenip, çoluğa çocuğa karışmaktan başka çareleri yoktu...
bütün zorbalığa, çileye ve zulme boyun eğmek zorunda kalıyordu... (s.28)*

Gitmedim, gidemedim. (s.68)

4.5.6 Öfke Bildiren Sözler

Eserde öfke duygusu okuyucuya diğer duygulardan daha kuvvetli şekilde hissettirilmiştir. Genç bir kadın olan Saniye Hanım takip edildiğinde “*Vallahi çattık, neyin nesi bu adam*” şeklinde öfkesini dile getirmiştir. Diğer örneklerde ise erkek kadına karşı öfkesini açık seçik ortaya koymuştur fakat erkek hiçbir zaman sevgisini açıkça dile getirmemiştir. “*Namusumuzu beş paralık ettin*” ibaresi ortak bir namus meselesini çağrıştırır nitelikte ve bu namusu korumak erkeğin işi; mahveden ise kadın olarak görülüyor, buna karşın erkek öfkesini dışa vuruyor.

Allah be! Evimi başıma yıktın! (s.67)

Namusumuzu beş paralık ettin! (s.68)

4.5.7 Korku İfadeleri

Korku, her anlamda karşımıza çıkmakla beraber, kadın tarafından en çok hissedilen duygulardan birisidir. Kadın toplumdan, kocasından, toplumsal baskıdan, önyargılardan ve hatta kendinden bile korkmaktadır. Eserde korkunun her halini görebilmek oldukça mümkündür. Kadın eşinin ihanetinden, eşinin öfkesinden, eşinin çocuklarını sevmemesinden, toplumdan, akrabalarından, toplumsal olaylardan ve bunun gibi birçok şeyden korkmaktadır; fakat dikkat çeken başka bir husus korkunun erkekler tarafından hiç dile getirilmeyişidir. Erkekler toplumda korkusuz görülmekte ve öyle olmak zorunda görüldüğünden erkekler için korku küçük düşürücü bir durum gibi karşılanmaktadır.

Sultan'ın hastaneden getirdiğim çamaşırlarını yıkamaya korktum, kızar diye, elimde yıkadım.(s.13)

Ama yine de kız gibi olmaktan korkuyor, ürküyordum, gizliyordum kendimi. Kız gibi olursam tutsak olurum.(s.48)

Ben dul kalsaydım, genç kızken olduğumdan daha çok göze batacaktım, yine dünyam zindan olacaktı, biliyorum.(s.69-70)

Dul bir kadın olmayı göze alamadım. (s.69)

Başkalarının dile düşme korkusu aşağıdaki örnekte çok güzel dile getirilmiş:

“Uz yürüsem dolu derler

Berk yürüsem deli derler

Don (giysi) yusam, donumu giysem

Dul avrat donlanmış derler” (s.69)

4.5.8 İsyân

Eserde kadın, sesini duyurmak için isyan çıkartmaktadır. Kendini belli edemedikçe, sesini duyuramadıkça isyana yaklaşır. Kendini ifade edebilmenin tek yolu, karşısındaki erkeğin dilinden konuşmak olduğunu anlar ve olanlara bir dur demeye çalışır, başkaldırıda bulunur.

Her zaman baş kaldırdım, çoğu zaman acımazsızca ezildi başım.(s.14)

O anda belki farkında değildim ama ben bir savaş başlatmıştım bu sidik yarışıyla. Bugüne kadar da o yarışta olduğu gibi tüm gücümü kullandım galip gelmek için, ama maalesef sonuç ortada. (s.18)

Toplumla giriştiğim bu sessiz kavganın sonucunda, stresten çok başım ağrırdı. (s.48)

Yılmıyorum, aldırmiyorum, okumaya devam ediyorum. (s.49)

...ben okumak istiyorum! (s.57)

Ben de insanım. (s.87)

Yeter artık, bıktım! (s.125)

Eşimin ve ailesinin kurallarına mahkûm durumdayım; sık sık isyan çıkarıyorum. (s.62)

O an yaşadığım öfke ve hayal kırıklığı içinde ona şöyle söyledim: Amca, 'ben bu arabayı senin üstüne süreceğim' de, yere yatarım, 'sür, üstümden geç' derim. (s.67)

4.5.9 Ezici-Üzücü İfadeler

Aşağıda verilen bazı örneklerde yine ezilen ve üzülen tarafın kadın olduğu yine kadının kendi ağzından yansıtılmaktadır.

Her zaman baş kaldırdım, çoğu zaman acımasızca ezildi başım.(s.14)

...Ezilen ve çaresiz kadınlar çok fazla. (s.74)

4.5.10 Acımasızlık

Verilen örnekte yine kadının dış etkenlerden gördüğü tepkilerin acımasızca olduğunu kadının kendisinden duymaktayız.

Her zaman baş kaldırdım, çoğu zaman acımasızca ezildi başım.(s.14)

4.5.11 Çelişki İfadeleri

Daha bir hafta önce evden kovan, her gün bana kan kusturan adamın peşine düşmüş gidiyordum yine. Çileli yuvama, çile çekmeye dönüyordum, kaldığımız yerden devam etmek için. (s.86)

Kadın, eserin başlarında verdiği ifadelerde karderici olmadığını ve kendini kadere teslim etmediğini söylemektedir; fakat ilerledikçe kadının kadere teslim olduğunu ve bunu belirttiğini görmemiz mümkündür. Kader konusundaki çelişkinin en büyük destekçisi çaresizliğe ve kadın olmasına dayanmaktadır. Toplum normlarını kabul etmek zorunda kalmıştır.

4.5.12 Değersizleştirme, Hiçlik Duygusu

Aşağıdaki örneklerde kadının, ruhsal çöküntüsü kendini iyice belli etmiştir. Kendini hep bir yarışın içinde görmüş ve bu yarışı kazanmak isterken yoluna çıkan engellere takılmıştır, işte bu engeller çevresindeki bazı insanlar ve kullandıkları ifadelerdir. Kadın farkında olmadan manipüle edilmiş ve kendine olan güvenini yavaş yavaş kaybetmiştir. İsmi bile duyamadığını, isimsiz kaldığını, bir hiçmiş gibi hissettiğini açıkça ortaya koymuştur.

“Saçı uzun aklı kısa” dediler bize...(s.45)

Aklım azalınca hiçleşeceğimden...(s.45)

Tapulu malıyım eşimin. (s.63)

...ben bir hiçim, ben hiçbir şey değilim. (s.63)

Kadın dediğin böyle olmaz!(s.91)

Belki ben kadınsı incelikten yoksundum, yetersizdim. İsteddiği gibi olamıyordum... ben kadın olmayı beceremedim. (s.73)

Bir eşim var evin içinde adımlı söyleyebilecek, o da söylemiyor. (s.73)

4.5.13 Yenik Düşme

İsyankâr tarafını ne kadar beslese de maalesef Saniye Hanım bir yerden sonra eşine ve topluma yenik düştüğünü aşağıda verilen bazı örnek alınmış sözlerle belirtmektedir. Yenik düşme duygusunu yine kadının kendi ağzından duyulmaktadır.

Yenik düşen yine ben oldum...(s.14)

Yılmaz'a hamileyken üniversite sınavına başvurmak için liseden form aldım, doldurdum. Eşime söyledim, şiddetle karşı çıktı; bir de dayağımı yedim oturdum... (s.77)

4.5.14 Direnme, Güçlü Görünme, Karşı Çıkma

Ben o çocuk yaşına rağmen inanmıyorum söylediklerine karşı çıkıyorum “Ya anne diyorum, niye erkekler susmaz, niye onlar söz dinlemez, niye onlar korkmaz...” (s.17)

Yenik düşen yine ben oldum, hiç değilse savaştım da yenildim.(s.14)

Zayıf görününen sürekli horlanan kadın, yeri geldiği zaman onur ve yaşam savaşı verebilmektedir.

Ben erkek kardeşimle annemin gözleri önünde sidik yarışı yaptım. Tüm gücümü kullandım kazanmak için ama tabiki kaybettim yarışı.

Hatun annem, “Gönül işin bittikten sonra aşın da senin olsun, ekmeğin de,” demiş ve mahkemeye vermiş boşanmak için. (s.21)

Çok taktir ediyordum onu, çünkü yaşamın zorluklarına karşı direnişi muhteşemdi. (s.48)

O kadar güvende, güçlü görüyordum kendimi. (s.49)

Yılmıyorum, aldurmuyorum, okumaya devam ediyorum. (s.49)

Kaldırın anlamsız yasakları (s.51)

Hâlâ kendime güvenim var. Kolay pes etmiyorum, eşim zorbalık yapıyor ama beni hakkımdan vazgeçiremiyor. (s.66)

Yalnız başıma direndim yaşadığım zorluklara...Kararlıydım. Rüzgarın önünde bir yaprak olup savrulmayacak, ulu bir çınar olup kök salacaktım, aldırmayacaktım hiçbir fırtınaya...işte böyle dayandım, dayanılmaz sancılara. (s.83)

İçi boş, duygusuz, boynuna taktığı ip ile istediği yere çekebileceği bir hayvan gibi olmamı istiyordu. Ben ise buna karşı koyuyor, ben de insanım diye adeta feryat ediyordum. (s.87)

Sendeledim ama düşmedim. (s.119)

Evet hiç kaderci olmadım. Eylemlerimin sonucunu yaşadım. (s.120)

4.5.15 Eleştiri

Ben “Yaşam bu değil, böyle olmaz,” diyorum. Yanlışlık var, olmamalı böyle. (s.91)

4.5.16 Haksızlığa Uğrama

Mutsuzluğumun, haksızlığa uğradığının bilincindeydim. (s.14)

4.5.17 Acı Çekme

Kendimden aldığım her yanıt beni acıya boğuyordu. (s.14)

4.5.18 Mahkûm Olma

Bu ülkede kadın olmak, dört duvarlı damda mahkûm olmaktı... Namus uğrunaydı bu mahkûmiyet. (s.14)

Eşimin ve ailesinin kurallarına mahkûm durumdayım; sık sık isyan çıkarıyorum.

(s.62)

Artık iyice iple bağlanmış gibi hissediyorum kendimi. Tutsağım. Ben diye bir şey yok artık. (s.62)

“Yaşadığım adamın

Yani kocamın

Yani efendimin

Önce Allah’a

Sonra ona bağlıyım.”(s.64)

Geceler zindan

Gündüzler mahpus...

Şimdi acıyorum geçmişteki halime. (s.93)

4.5.19 Baskı

Bu ülkede kadın olmak.... baskı altında olmaktı. (s.14)

...ikinci defa dul damgası yememek için katlandı, yani toplum baskısına feda etti kendini de çocuklarını da... (s.23)

Toplumun dayatması da var... Toplum bazı şeyleri hoş karşılamıyor. (s.65)

4.5.20 Üzüntü İfadeleri

Çok etkilendiler, hepsine bir hüznün çöktü. (s.14)

O giderken ben üzüliyorum, eve para koymuyor diye üzüliyorum...(s.66)

Alkolden çok çektim. Bir gün yüzüm gülmedi. Çok kötü günler yaşadık ve otuz yıl boyunca bir gün bile benim adımlı söylemedi. (s.73)

Evliliği becerememiştim. Yıkılmış durumdayım. (s.86)

Beni yok sayması, ben yokmuşum gibi davranması, asıl bu beni kahrediyor. (s.91)

4.5.21 Yüreklendirme

Babadan destek gören Saniye, babası tarafından yüreklendirilir. Bu desteğin yanı sıra ikinci destek şiirlerini okuyanlardan gelir.

Babam geldi yanıma, başımı okşadı “o benim gölgemdi” dedi. “Gölgeden hiç korkulur mu?” Sakinleşmişim. (s.18)

Baba kızlarına karşı sevgide de kusur etmemektedir. (s.19)

4.5.22 Cinsiyet Ayrımı

Beş – altı yaşlarına geldiğimde kız – erkek diye bir yol ayrımına da gelmişim. Erkekler hep üstün tutuluyor, hizmet alan, emir veren oluyor, kızlar ise emir alan, hizmet eden , korkan, ürken durumunda. (s.17)

Kız kız gibi olmalı ama ben biraz erkekvariyim, saçlarım üç santim. (s.45)

Babam kızım erkek gibi, başarır diyor. (s.46)

Belki boşama beni diye yalvaracak; ama erkek adam işte nasıl yalvarsın. (s.21)

Ama yine de bu dönemde kız olmaktan korkuyor, ürküyordum, gizliyordum kendimi.

Kız gibi olursam tutsak olurum. (s.48)

4.5.23 Öğütler ve Öneriler

Öğütler ve önerilerde de toplumun kadınları susturma eğiliminin ifadeleri görülmektedir.

Annem ise “Erkeğe karşı çıkılmaz, kız kısmı susar, sesini kimseye duyurmaz, sabırlı olur, söz dinler” diyor. (s.17)

“Kızım akıllı ol, erkeklerde sidik yarışırma, onların sidiği bile ileri gider, Allah erkeği üstün yaratmış işte...” dedi. (s.17)

Kadın dediğin böyle olmaz, erkek istediğini yapar, döver de söver de diyor kayınvalidem. (s.91)

4.5.24 Yerilme, Küçük Görülme, Yok Sayılma

“Terörist kılıklı” diyorlardı bana. (s.49)

“Komünist” derken de aşağılayarak, lanetli bir insana hitap eder gibiler. (s.49)

Sen insan mısın ?! (s.140)

Çok öfkelenmiştim, bir sidiğe mi bağlı çaresizliğim, hesaba alınmayışım...

Yok sayılmışlığın farkında bir deliyim hâlâ. (s.18)

Kadının namusu şerefi erkekten sorulur. (s.94)

Açlık yoklum çekmiyorum ya, ayrıca nankör kadın diye de suçlanıyorum. (s.73)

4.5.25 Utanç ve Pişmanlık

Bu sefer kendimden utandım. (s.155)

...ben aldığım yara berelerin utancına boğulur, saklanırdım evin kuytu köşelerinde morluklar geçene kadar. (s.112)

Utanması gereken eşimin yerine yine ben utandım, kendimi eve kapatıp günlerce dışarı bile çıkmadım... (s.114)

4.5.26 Acıma

Babamın hayatındaki üç kadının, üç ananın –Hatun annem, kocaanam ve Ayşe annem- içinde asıl ezilen, hakkını aramaktan aciz, zavallı olan benim Ayşe annemdir. (s.20)

4.5.27 Koruma İçgüdüğü

Söz veriyorum ömrümün sonuna dek, bütün gücümlle seni ve ağabeyini koruyacağım. (s.87)

Bir delinin gücü yetmez bizi bitirmeye. Üzmem ben evlatlarımı, soldurmam gül yüzlerini. Üstümüze getirdiği kara bulutları rüzgâr olur dağıtırım, ışık olur, güneş olur, umut olurum yavrularıma. Vız gelir zulmün bana vız! (s.107)

Canlarım benim umudunuz bitmesin, yaşama gücünüz çok, ömrünüz uzun olsun. (s.107)

4.5.28 Umut, Beklenti ve İstekler

İnsana insanca davranmak, bir insanlık borcudur diye düşünüyordum. (s.90)

Aileysem, eşiysem, beni de kucaklasın, en arkalara oturtup dışlamasın. (s.90)

Ben güzel anlaşalım, iyi iletişim kuralım istiyorum, sevgi, ilgi bekliyorum, yakınlık istiyorum. (s.93)

Anladım ki ben sırtım pekken de karnım tokken de bu sızıdan kurtulamıyorum. Ben birey olmak, kale alınmak, insanlık onuruma sahip çıkmak istiyordum... Aslında kimseden bir şey istediğim yoktu. Ben sadece el konulan değerlerimi, özgür ruhumu geri almak istiyordum; hiçbir bedeli olmayan, yücelerden yüce ruhumu. (s.95)

İyi şeyler olacak bir gün, güzel olacak, kazanacağız bugünü ve yarınları. (s.107)

4.5.29 Politik Kavramlar

Sağ-sol çatışması (s.49)

Komünist (s.49)

Aşırı dinci (s.50)

Solcu (s.50)

Bölüm 5

SONUÇ

Çalışmanın nihayetinde söylenebilir ki; eril egemenliğin hükmettiği bir coğrafyada dünyaya gelen Saniye, ezilmiş, şiddete maruz kalmış ve özgür yaşam biçimine müdahale edilmiştir bir bireydir. İçerisinde bulunduğu toplumun gelenekleri göreneklerinden ötürü zorlu bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşamıştır. Evlilik hayatı da pek farklı geçmemiştir. Eşi ve eşinin ailesi tarafından gördüğü fiziksel ve psikolojik şiddetten dolayı yine zor zamanlar yaşamıştır.

Evlilik hayatında kadının yalnızca cinsel obje olarak kullanıldığı ve köle biçiminde muamele gördüğünün bir örneği de Saniye'nin yaşamıdır. Tüm bunlara rağmen Saniye hayatı boyunca mücadelesinden vazgeçmemiş, kendisini geliştirmeye devam etmiştir. Acılar karşısında hep dik durmuş ve hayata hep umutla bakmıştır. Eğitimin ve bilinçli bir şekilde yaşamının özellikle kadınlar bakımından ne derece önem arz ettiği Saniye'nin yaşantısından anlaşılmaktadır.

Kadınlar eğitilmiş ve bilinçli bir yaşam tarzını benimsediği müddetçe yaşam haklarından haberdar olacak ve ayakları üzerinde daha sağlam durabileceklerdir. Bununla birlikte kadınlara sosyal yaşamda adaletli biçimde davranılmaması sonucu ortaya çıkan trajedilerin de tasviri Saniye'nin yaşantısından sunulan kesitlerden anlaşılmaktadır.

Saniye'nin yaşantısı sadece Feministlere değil tüm insanlığa örnek teşkil edebilecek niteliktedir. Türkiye'deki kadın portresinin genel anlamda bir örneğini teşkil eden Saniye, hayatının her anı boyunca haklı mücadelesinden vazgeçmeyen insanların eninde sonunda amaçlarına ulaştığının bir örneği olmuştur.

Cüceloğlu, kadına yapılan haksızlıkları bu konuda toplumun düştüğü hataları, inanca dönüşen gelenek ve göreneklerini, kahraman kadının dilinden okuyucusuna aktarmıştır. Kitabın son sözünde Cüceloğlu'nun yaptığı değerlendirilmelerle, kadın haklarının savunucusu olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların arkasında olduğunu eleştirel bir dille ortaya koymuştur. Erkek egemenliğinin yarattığı haksız düzene karşı çıktığı görülmektedir. Yazar adil düzenin Batı uygarlığında da olmadığını bu nedenle Türk toplumu olarak Batı'yı da örnek alamayacağımızı da vurgulamıştır. Kitabının son bölümünde de kadın erkek ilişkilerinin nasıl düzeleceği konusunda önerileri bulmaktadır.

“Bizim kendimizin; kadın ve erkeğin, insan insana, özgürce, onurlu yaşayabileceği adil bir toplum hayatının temel değerlerini keşfetmemiz ve bu değerler üzerine yaşam felsefemizi oluşturmamız gerekiyor... kadınlarına insanca, onurlu ve özgür, adil bir yaşam sunamayan toplumlar insanların hiç yere öldüğü savaşlar ve haksızlıklarla dolu bir geleceğin tohumlarını atarlar.” (s.189)

Kitabın son kısımlarında yer alan ifadelerden anlaşılacağı üzere Saniye yaşadığı kötü evlilik tecrübesinden oldukça ağır psikolojik hasar olarak çıkmıştır. Nitekim kitabın başından sonuna kadar göze çarpan çelişkiler vardır. Saniye tüm kitap boyunca eşinden gördüğü muameleyi anlatmış ve çokça yakınmış, fakat kitabın son kısımlarına doğru yine de kötü konuşamayacağını belirtmiştir ve hatta iyi insan olarak eşini nitelemiştir, bunun sebebi olarak Türk toplumundaki “ölünün

arkasından kötü konuşulmaz” yargısını göstermiştir. Yine kader kavramında Saniye birçok kez kaderine karşı çıktığını vurgulamasına rağmen kitabın ortalarına doğru kaderine boyun eğdiğini ve buna benzer ifadeleri dile getirmiştir.

Sonuç olarak Saniye evlatlarını okutmuş ve bilinçli bireyler olarak yetiştirmeye gayret etmiştir. Kendisini geliştirmiş ve öz benliğine dönüş yaşamıştır. Eşinin ölümüyle özgür kalacağını düşünmesine rağmen öldükten sonra da yaşantısındaki tek problemin eşi olmadığını anlamış ve yine mücadelesine devam etmiştir. Kitap onurlu bir kadının ayakta kalma ve var olma savaşını anlatmaktadır.

Kitapta Feminist söylemin izlerine, Saniye'nin haklı çıkmak ya da üstün olmak istemeyişinden aksine istediği şeyin eşitlik ve adalet olduğundan rastlayabiliriz. Saniye kitapta kadınların erkeklerden üstün olduğunu anlatmamış, iki cinsinde adaletli şekilde eşit olmasını vurgulamıştır. Feminizm sanılanın aksine erkek düşmanlığı olmadığı gibi kadın üstünlüğü de değildir. Saniye'nin tüm savaşı da özgürlüğün serin sularından içmek istemesindedir.

Dil, ruhun, düşüncenin ve kültürün aynasıdır.

KAYNAKLAR

- [1] Sevim, A. (2005), *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- [2] Hooks, B. (2000), *Feminism is for Everybody Passionate Politics*. *South And Press*, 7, 1-7.
- [3] Küçükbaşol, F. (2014), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Geçici Özel Önlem Uygulamaları: Türkiye’de Şartlı Eğitim Yardımları Örneği, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Uzmanlık Tezi)*. Ankara, 5-13
- [4] Gordon, M. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Derya Kömürcü ve Osman Akınhay). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- [5] Tezel, A. (2021, 21 Temmuz). *Toplum Aile Yapısı Ve Özellikleri*. Erişim adresi:
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/7782/mod_resource/content/0/5.Hafta-AİLE%20YAPISI%20ÖZELLİKLERİ.pdf
- [6] Savran, G. A. (2021). *Sosyalist Feminizm Kurtuluş Perspektifimizin Neresinde Duruyor*. Erişim adresi:
<http://www.sosyalistfeministkolektif.org/web-yazilari/feminizm/sosyalist-feminizm-kurtulus-perspektifimizin-neresinde-duruyor/>

- [7] Atan, M. (2015), Radikal Feminizm: Kişisel Olan Politiktir Bağlamında Aile. *The Journal of Europe-Middle East Social Sciense Studies*, 1(2).
- [8] Keskin, A. (2017). Edebiyat Eleştirisinde Yapısalcı Kuramın Gelişimi, *Edebi Eleştiri Dergisi*, 274.
- [9] Rutli, E. E. (2016). Derrida'nın Yapısökümü, *TEMAŞA Dergisi*, 49-54.
- [10] Köker, Y. (2021). 20 Temmuz 1939: Feminist sanatçı Judy Chicago doğdu. Erişim adresi: <https://catlakzemin.com/20-temmuz-1939-feminist-sanatci-judy-chicago-dogdu/>
- [11] Fransız Feminizmi. (2021, 29 Temmuz). Erişim adresi: https://www.turkcebilgi.com/frans%C4%B1z_feminizmi
- [12] Mızrak, B. (2017). Amerika'da Ayrımcı Politikalar ve Siyahi Mücadele Tarihi. *İNSAMER*.
- [13] Süfrajete; Yüzyılın Kadın Hareketi. (2016). Erişim adresi: <https://dunyalilar.org/sufrajete-yuzyilin-kadin-hareketi.html/>
- [14] Gouges, O. (1973). Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi, Çev. Ece Göztepe.

- [15] Demirdöven, B. (2018), *Feminizm Ve Anti-Feminizm Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Perspektifte Kadının Siyasal Temsili Ve Konumu* (Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- [16] Roma Antlaşması 1957. (2021). Erişim adresi:
<https://www.tuicakademi.org/roma-antlasmasi-1957/>
- [17] Savaşma Seviş. (2021, 30 Temmuz). Erişim adresi:
<https://www.sonsuz.us/eski/index.php?node=4641>
- [18] Aydınalp, E. B. (2020). Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone de Beauvoir ve İkinci Cinsiyet. *Litera*, 30(2), 465-488.
- [19] Çoban, F. (2015). Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli Kürtaja Erişim. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. Çoruh Üniversitesi, Artvin, 79-112.
- [20] Özudoğru, B. (2018). Beyaz Feminizm ve Öteki Kadınlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 304-318.
- [21] Yılmaz, A. Türk Kültüründe Kadın. 111-123.
- [22] Acar, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan*. 6 (21), 395-411.
- [23] Piyadeoğlu, C. (2013). *Türkiyat Mecmuası*. 132-137.

- [24] Berber, N. (2017). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Kadın Hareketi. Erişim adresi: <https://tr.boell.org/tr/2017/09/18/osmanlidan-turkiye-cumhuriyetine-kadin-hareketi>
- [25] Kuşadası Kültürel Ve Tarihi Mirası Koruma Derneği. Osmanlı Kadın Mezar Taşları. (2021, 30 Temmuz). Erişim adresi: <http://www.kusadasikulturelmiras.com/?pnum=128&pt=Kad%C4%B1n+>
- [26] Birecikli, İ. B. (2008). Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 212-226.
- [27] Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 22- 36.
- [28] Demirdağ, M. F. (2017). Küreselleşme ve Feminizm Üzerine Bir Araştırma. *Sosyolojik Düşün*, 2 (1), 55-63. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosdus/issue/30366/319704>
- [29] 1924 Teşkilât-I Esâsiyye Kanûnu. (2021, 30 Temmuz). Erişim adresi: <https://www.anayasa.gen.tr/1924tek.htm>
- [30] Bayraktar, N. ve Suda, D. (2019). *Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Kurumsallaşması: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

- [31] Yaşam Yolculuğu. (2021, 2 Ağustos) Erişim adresi:
<https://web.archive.org/web/20110313084614/http://www.dogancuceloglu.net/yasam-yolculugu/>
- [32] Biyografya. (2021, 3 Ağustos). Erişim adresi:
<https://www.biyografya.com/biyografi/6127>
- [33] Doğan Cüceloğlu Resmi Web Sitesi. (2022, 15 Ocak).
<http://www.dogancuceloglu.net/kitaplar-3/>
- [34] Özer, S. (2007). Söylem Çözümlemesi ve Rivayetlerin Anlaşılmasına Yönelik Katkıları. *Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane Başkanlığı*.
- [35] Gül, S. S. ve Nizam, Ö. K. (2020). Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 191-194.
- [36] Ricoeur, P. (2007). Yorum Teorisi Söylem ve Artı Anlam. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- [37] Acet, M. (2018). Hermeneutik (Yorumbilgisi): Kısa Bir Tarihçe. Erişim adresi: <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/hermeneuti%CC%87k-yorumbi%CC%87lgi%CC%87si%CC%87-kisa-bi%CC%87r-tari%CC%87h%C3%A7e-82a27cce371a>
- [38] Ekşi, H. ve Çelik, H. (2013). Söylem Analizi. *Eğitim Bilimleri Bölümü Dergisi*. 100-117.

- [39] Yemenici, A. (1995). Söylem Çözümlemesinde Üç Temel Yaklaşım ve Kültürlerarası İletişimde Söylem Çözümlemesinin Önemi. *Ankara Üniversitesi Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 153-158.
- [40] Başkaya, F. (2005). Kavram Sözlüğü- Söylem ve Gerçek. Ankara: Maki Yayıncılık.
- [41] Bahadıroğlu, D. (2018). Göstergibilim Nedir? Erişim adresi: <https://www.makaleler.com/gostergebilim-nedir>
- [42] Cüceloğlu, D. (2021). Bir Kadın Bir Ses. *Remzi Kitabevi*.
- [43] Demircan, A. (2004), Cahiliyye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti. *İstem*,(3), 9-29.
- [44] Dersimiz.Net. (2022). Erişim adresi: <http://www.dersimiz.net/duse-kalka-deyimi-2449.html>
- [45] Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2021, 8 Ağustos). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- [46] Altundal, S. (2015). Bukalemun ya da Bahtabakan. Erişim adresi: <http://www.kolektomani.com/bukalemun-ya-da-bahta-bakan/>

- [47] (2021, 8 Ağustos). Erişim adresi:
<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/cay%C4%B1r>(Erişim Tarihi :
08.08.2021)
- [48] Toklu, M. O. (2003). Dilbilime Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.
- [49] Aksan, D. (1993). Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Ankara: Engin Yayınevi.
- [50] Kocaman, A. (2003). Söylem Üzerine, Ankara: Odtü Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları, 10-11.